

Arkæologiske Undersøgelser i Godthaabs og Frederikshaabs Distrikter i Grønland

foretagne i Aaret 1903 af Kaptain Daniel Bruun¹⁾.

Indledning.

Da „Kommissionen for Ledelsen af geologiske og geografiske Undersøgelser i Grønland“ for 10 Aar siden (1894) betroede mig Ledelsen af de arkæologiske Undersøgelser i den gamle „Osterbygd“ i Julianehaabs Distrikt²⁾, lykkedes det mig — som jeg formener — at udskille Bygningerne paa de enkelte Gaarde, idet det navnlig for første Gang blev muligt at paavise *Boligerne*, der, saavel som Gaardene i det hele taget, viste sig at være af udpræget islandsk Type. Man kunde nu skelne de forskellige Huse m. m. fra hverandre, og det blev i det hele taget klart, at Nordboerne paa Grønland havde indrettet sig i fuldkommen Overensstemmelse med, hvad der var Tilfældet i de Egne, hvorfra de kom.

Ved Udgravninger i *Kokkenmøddingerne*, som det ligeledes lykkedes at paavise, fandtes bl. a. Knogler, der godtgjorde, at man i Grønland havde holdt Heste, Køer, Geder, Faar og Hunde, foruden at man havde drevet en meget betydelig Sælfangst og Jagt paa Vildt. At Fiskeriet havde spillet en betydelig Rolle, fremgik vel ikke direkte af Fund af Knogler, men indirekte ved Tilstedeværelsen af en Mængde Sænkesten til Fiskegarn.

Paa Hjemmemarkerne, der aabenbart havde været gødede, laa Beboelseshusene — der, som de fleste af Bygningerne, vare opførte af Sten og Jord- eller Græstørv — i en samlet Klynge, og spredt paa Hjemmemarken laa Stalde til Køer, Heste og Faar med tilhørende Hølader eller Høgaarde. Paa og udenfor Hjemmemarken fandtes Faare- og Gedefolde, Malkepladser o. l., ligesom der i større Afstand fra Gaar-

dene fandtes andre Faarestalde, foruden at man i endnu længere Afstand havde Sætere, hvor Nordboerne formentlig opholdt sig den største Tid af Sommeren for at spare paa Græsset hjemme. Endelig konstateredes Fangst- og Fiskehytter ofte i stor Afstand fra Gaardene.

I de Aar, der ligger imellem mit første Besøg i Grønland og nu, har det været mig magtpaaliggende at uddybe Studiet af Nordboernes Kulturliv i de Lande, hvorfra Kulturen har bredt sig til Grønland. To Gange har jeg saaledes i den Anledning besøgt *Norge* (1896 og 1901), to Gange *Færøerne* (1896 og 1898) og seks Gange *Island* (1896, 97, 98 og 99 samt 1901 og 1902), takket være de Understøttelser, som Regering og Rigsdag samt „Carlsbergfondet“ har ladet mig tilflyde. Hovedresultaterne af disse Undersøgelser ere for en Del allerede offentliggjorte i forskellige Bøger og Tidsskrifter¹⁾, ligesom de gjorte Fund ere afleverede til

¹⁾ Daniel Bruun:

1) *Arkæologisk Undersøelsesrejse til Færøerne og Island* 1896 (Geogr. Tidsskr. 13. Bd.)

2) *Fortidsminder og Nutidshjem paa Island*, orienterende Undersøgelser foretagne i 1896. (Kbh. 1897.)

3) *Gjennem affolkede Bygder* paa Islands indre Højland. Unders. foret. i 1897 (Geogr. Tidsskr. 14. Bd.)

4) *Arkæologiske Undersøgelser* paa Island i 1898 (Geogr. Tidsskr. 15. Bd.)

5) *Ved Vatna Jökulls Nordrand*. Unders. foret. i 1901 paa Islands Østland (Geogr. Tidsskr. 16. Bd.)

6) *Springisandur* og Egnen mellem Hofs- og Vatna-Jökull. Unders. foret. i Sommeren 1902 (Geogr. Tidsskr. 16. Bd.)

7) *Udgravninger paa Island*. Hedenske Grave — Et Gudehus (Hørgr.) (Geogr. Tidsskr. 16. Bd.)

8) *Færøerne, Island og Grønland paa Verdensudstillingen i Paris 1900* (Kbh. 1901.)

9) *Hesten i Nordboernes Tjeneste* paa Island, Færøerne og Grønland („Tidsskr. f. Landøkonomi“ 1901 og 1902.)

10) *Gjennem afsides Egne paa Island*. Iagttagelser foretagne paa Rejser i *Skaftafellssyslerne* 1899 og 1902 („Tidsskr. for Landøkonomi“ 1903).

11) *Det høje Nord*, Færøernes, Islands og Grønlands Udforskning (Kbh. 1902).

12) *Turistrouter paa Island I* („Dansk Turistforenings Aarskrift“ 1898).

13) do. II, *Tværs over Kølen* („Dansk Turistforenings Aarskrift“ 1899).

14) I „Architekten“ 5. Aargang, 1902—03, findes følgende tre Artikler:

¹⁾ En detaljeret Beretning med Beskrivelse af de enkelte Ruingrupper vil senere fremkomme i „Meddelelser om Grønland“.

²⁾ Fra denne Ekspedition er offentliggjort følgende:

Daniel Bruun:

1) *Den arkæologiske Ekspedition til Julianehaabs Distrikt 1894*. („Geografisk Tidsskrift“ 13. Bind.)

2) *Arkæologiske Undersøgelser i Julianehaabs Distrikt*. („Meddelelser om Grønland XVI. 1895.)

3) *Mellem Fangere og Jægere o. s. v.* (Kbh. 1895.)

4) *Ornithologiske Iagttagelser fra Sydgrønland*, Sommeren 1894 (i „Videnskabelige Meddelelser“ fra „Naturhist. Forening“ 1895).

vedkommende Museer (Nationalmuseet, Museet i Reykjavik, zoologisk Museum o. s. v.); hertil kommer endnu et meget betydeligt Materiale (Manuskript, Tegninger, Opmaalinger af Ruiner, Fotografier m. m.) som endnu ikke er publiceret, men som er afleveret til Nationalmuseets 2. Afdl. og til den grønl. Kommission. Vi skulle ikke her nærmere komme ind paa en Sammenligning af Forholdene i de nævnte nordiske Lande og Grønland, men indskrænke os til at udtale, at saaledes som Naturforhold og afsondret Beliggenhed i Forbindelse med nedarvede Sædvaner formede Livsvilkaarene i de nu ødelagte nordiske Kolonier „Østerbygden“ og „Vesterbygden“ i Grønland, vare de i Hovedsagen ganske overensstemmende med de tilsvarende Forhold paa Island, ligesom de havde overordentlig mange Tilknytningspunkter med de norske og færøske Forhold; ja i det hele og store har man, navnlig i afsondrede Egne paa Island, lige ned til vore Dage levet paa samme Vis, som det var Skik i Oldtiden baade paa denne Ø og paa Grønland.

Efterat jeg saaledes havde haft Lejlighed til at gøre mig bekendt med *Færoerne*, Størstedelen af *Island* og de Dele af *Norge*, hvorfra Udvandringen til Island navnlig foregik, samt Julianehaabs Distriktet i Grønland („Østerbygden“), var det ganske naturligt, at jeg ogsaa kunde ønske at udstrække mine Undersøgelser til de længst bortliggende Egne, som Nordboerne koloniserede allerede for c. 900 Aar siden, med andre Ord til „Vesterbygden“ hvis Centrum mentes at have ligget i det nuværende Godthaabs Distrikt.

Dette Ønske var blevet saa meget mere levende hos mig, som jeg længtes efter atter at faa Lejlighed til at se Nordbogaardene i Grønland, nu da jeg formentlig havde bedre Betingelser for at kunne bedømme alle Forhold end i 1894, da jeg endnu ikke havde været i de nævnte Landsdele, hvorfra Kulturen udgik. Hertil kom, at der yderligere i den forløbne Tid af Professor *Finnur Jonsson* var fremkommet en Afhandling¹⁾, i hvilken han, efter Kildeskrifter og i H. t. de arkæologiske Undersøgelser i Grønland, søgte endelig at fastslaa Identificeringen af Lokaliteterne ikke

Blokstuerne paa Kirkebo og i Thorshavn. Færøske Bygdekirker. De sidste Græstøveskirker paa Island.

15) *Den islandske Kvinde og hendes Dragt* (i „Tidskrift for Industri“ 1903).

(De fleste af disse Afhandlinger findes som Særtryk samlede i Rækker under Titlen: *Studier af Nordboernes Kulturliv I—V.*)

¹⁾ *Grønlands gamle Topografi efter Kilderne. Østerbygden og Vesterbygden* (i „Meddelelser om Grønland XX).

blot i „Østerbygden“, men ogsaa i „Vesterbygden“. Der var saaledes ogsaa i den Henseende fastere Bund at staa paa. Det var mig derfor en Glæde, at Kommissionen bevilgede mig en Understøttelse til Vesterbygdens Undersøgelse.

Efter *Finnur Jonssons* Tydninger skulde „Vesterbygden“, der jo omfattede 90 Gaarde, have indtaget et langt større Omraade end „Østerbygden“ med sine 190 Gaarde, nemlig fra Fiskernæsset paa c. 63° n, Br. til op mod Holstensborg paa c. 67° n, Br., med andre Ord en Kyststrækning paa c. 60 Mil. Om at berejse denne i hele sin Udstrækning kunde der ikke være Tale, hvis Undersøgelserne skulde omfatte samtlige Steder, hvor der var Sandsynlighed for at træffe Ruiner. Jeg valgte da fortrinsvis de Egne, i hvilke Hovedmængden af Ruinerne vidstes at ligge, nemlig Godthaabsfjorden og Ameralikfjorden, idet jeg samtidig vilde lade det afhænge af Omstændighederne, om det yderligere skulde kunne lykkes mig at udstrække Undersøgelserne langs Kysten enten i Nord eller Syd. Godthaabsdistriktet var som bekendt den Egn, hvor *Hans Egede* først traf Nordboruiner¹⁾. Han besøgte blandt andre Kirkeruinen ved Ujaragssuit, i Godthaabsfjorden. Senere fik man af forskellige andre, der havde opholdt sig i Landet²⁾, Kendskabet til Ruinerne udvidet.

I „*Grønlands historiske Mindesmærker*“³⁾ resumeredes den Tids Kendskab til Ruinerne, ligesom der sammesteds findes et iøvrigt temmelig unøjagtigt og mangelfuldt Kort over Fjordene Øst for Godthaab (forfattet af *H. P. C. Møller*), paa hvilket Ruinerne, er afsatte. Ogsaa *Rink* har omtalt Ruinerne i Vesterbygden⁴⁾.

¹⁾ *Hans Egede: Omstændelig og udførlig Relation, angaaende den grønlandske Missions Begyndelse og Fortsættelse* o. s. v. (Kbh. 1738). Under følgende Datoer omtales Nordboruiner første Gang: 1722: 22. Oktober, 1723: 17. Febr., 16. April o. flg. 18.—19. Juni, 29. Juli, 9. August o. flg.

²⁾ 1) *E. Thorhallesen:*

Efterretning om Rudra eller Levninger af de gamle Nordmænds og Islænderes Bygninger paa Grønlands Vester-Side o. s. v. (Kbh. 1776).

2) *D. Cranz: Hist. v. Grønland* o. s. v. (Barby und Leipzig 1765, 2. Oplag 1770).

3) *Sigurdur Breidfjard: Frá Grønlandi* (Kbh. 1836).

4) *Giesecke* Mineralogisk Rejse i Grønland udg. af *F. Johnstrup* (Kbh. 1878).

³⁾ III. Bind (Kbh. 1845: *Antiquarisk Chorographie af Grønland*, en kortfattet Udsigt over de her hidtil forefundne Mindesmærker over de gamle Nordboer (Side 795 o. flg.)

⁴⁾ *H. Rink: Om Grønlands Opdagelse og Kolonisation i hans Værk: Grønland II* (Kbh. 1857).

Det var dog egentlig først, da de af den Grønlandske Kommission udsendte Ekspeditioner, under nuværende Navigationsdirektor, Kommandør *J. A. D. Jensen* i 1878, 1884 og 1885, besøgte de her omhandlede Strøg, at man fik noget fyldigere Oplysninger om Nordboruinerne¹⁾.

Nuværende Kaptain *C. Ryder*, der deltog i Jensens Ekspedition 1885, indlagde paa et Kort samt beskrev alle dengang kendte Ruiner i Godthaabsfjorden og Ameralik, delvis efter de Meddelelser, som han havde kunnet skaffe sig (især gennem afdøde *Samuel Kleinschmidt*), da han i 1884 opholdt sig ved Godthaab med den danske meteorologiske Polarekspedition under *Adam Paulsen*. Andre af Ruinerne vare indlagte og beskrevne efter Oplysninger, indhentede paa Jensens Ekspeditioner bl. a. af *Groth* og *Ryder* selv.

Disse Oplysninger fremkom paa et Tidspunkt, da man endnu ikke havde faaet noget klart Begreb om, hvad de enkelte Ruiner betød, ligesaa lidt som man kendte noget videre til, hvorledes Nordbogaardene i Grønland overhovedet havde været indrettede i sine Detailler. Iøvrigt ere Ruingrupperne i Godthaabsdistriktet i Sammenligning med dem fra Julianehaabsdistriktet meget mere overgroede og derfor langt vanskeligere at tyde. Saavel Kortet som de tilhørende Oplysninger betegnede dog et meget betydeligt Fremskridt. Efter disse forudgaaende Bemærkninger skal jeg tillade mig at gaa over til Beretningen om de af mig foretagne Undersøgelser, hvilke — det beder jeg erindret — paa Grund af den knappe Tid, og som Følge af at jeg ikke kunde tillade mig at foretage større Gravninger i Hovedsagen kun kom til at omfatte Besigtigelse, Aftegning og Krokering af de vigtigste Ruingrupper paa vor Vej; medens de, der allerede vare nøjagtigt beskrevne, kun undtagelsesvis besøgtes, ligesom de, der laa længere borte, og til hvilke Adgangen var særlig vanskelig, kun kunde aflægges efter de Oplysninger, som kunde indhentes paa anden Haand.

Til Trods herfor antager jeg dog, at Undersøgelserne i Aar have bragt ikke saa lidt nyt og navnlig vil kunne godtgøre, at Vesterbygden har haft adskillige Gaarde, der i Størrelse og Godhed fuldkommen kan maale sig med Østerbygdens. Dertil er der konstateret en hel Del tidligere ikke omtalte Ruingrupper, og

¹⁾ jævnfør:

1) „Meddelelser om Grønland“ I angaaende Ameralikfjorden (Side 25—29) og Agdlumersat (Side 35).

2) do. VIII ang. Ikertokfjorden (Side 50) og Ruinerne i Godthaabsfjorden (Side 100—111) samt i Ameralikfjorden (Side 115—118) med Kort og Tegninger.

endelig har det i de fleste Tilfælde været muligt at afgøre, hvilke Ruingrupper der antagelig repræsenterede Gaarde og hvilke ikke.

Oprejse. — Sejladsen til Grønland i gamle Dage.

Efter 3 Ugers stormfuld Overrejse med „Den kongelige grønlandske Handel“s eneste Dampskib, „*Godthaab*“, Kaptain *H. V. Bang*, naaede vi Kolonien Godthaab den 22. Maj. Det tidlige Foraarsvejr over Atlanterhavet er altid stormfuldt. „*Godthaab*“ er imidlertid et, om end lille, dog dygtigt Træskib, der er bygget navnlig til Besejlingen af Handelsstationen Angmagalik paa Østkysten, og det klarer sig godt i Søen.

Ensformigt glider Tiden hen; men naar man tænker paa, at Nordboerne allerede for 900 Aar siden gik direkte til og fra Grønland over det aabne Atlanterhav — først af Alle antagelig *Leif den Lykkelige*, — maa man skamme sig ved at klage over Sejladsens Fortrædeligheder i en Damper, selv om den ikke er Passagerskib i egentlig Forstand.

Den grønlandske Handels Skibe føres af Kaptainer, der omtrent ere de eneste, som have ordentlig Kendskab til den overordentlig vanskelige Issejlad; thi Grønland er jo et lukket Land, og der vaages over, at ingen Fremmed faar Kendskab til Besejlingsforholdene.

Heldigvis ere de Dage forbi, da man kan risikere, at Kendskaben til Landets Besejling skal gaa tabt som dengang, da Hanseaterne ifølge Sagnet i det 15de Aarhundrede (1484) paa en Gang myrdede alle Grønlandsskipperne i Bergen, saa ingen mere kunde finde op til Grønland.

Kursen til dette Land sættes, som bekendt, naar man har passeret Shetlandsøerne, mod Kap Farvel.

Nogle Skibsførere gaa paa Storcirkelbuen, andre vælge en lidt sydligere Rute. En og anden af dem har nemlig endnu fra gammel Tid bevaret Respekten for det mystiske, saakaldte „*Eiland van Buss*“ (Øen Buss), som findes angivet paa gamle hollandske Kort, men som ingen i senere Tider har set noget til, fraregnet en Passager der engang endog mente at kunne se Kirken paa Øen (!). Imidlertid møder man ofte i dette Farvand (28 Gr. til 32 Gr. vestlig Længde) slem Krapø og Grundbraad, som kunde lade formode Tilstedeværelsen af Undervandsgrunde, ligesom „*Søskæl*“, hvilke tyde paa vulkanske, undersøiske Udbrud, skulle være observerede. Hvorom alting er, „*Eiland van Buss*“ er ikke helt gaaet ud af Sagaen endnu.

Saa nærmer man sig Kap Farvel, men paa Grund af Taage faar man sjældent Landkending her; derimod moder man nu Polarisen. Ogsaa for os laa Kap Farvel indhyllet i Taage. Vi stævnedes dog ind i Davis Strædet, hvor vi snart mødte Storisen. Den næste Dag skinnede Solen paa nogle fjerne snedækte Toppe, der af Refraktionen hævedes op over Storisens hvide Flade. Det var Toppene af *Nunarsuit* (*Kap Desolation*).

De gamle Nordboer maa have været glimrende Søfolk, siden de turde give sig i Lag med Issejlad under de vanskelige Forhold, som netop frembyde sig ved Grønlands Øst-, Syd- og Sydvestkyst. Deres smaa, manøvreedygtige Skibe kom dem aabenbart her til stor Nytte. De vare bedre egnede til Sejladen imellem Isen end senere Tiders større Sejskibe. Forlængst er det jo fastslaaet, at „*Østerbygden*“ ikke kan have ligget paa Østkysten; men derimod utvivlsomt har ligget i *Julianehaabs Distrikt*. Vi mindes „*Kongespejlet*“s Ord om Sejladen til denne Koloni: „Saasnaart man har lagt det meste af det store Hav tilbage, da er der en saa stor Overflodighed af Is paa Søen, at man ikke kender til noget sligt paa andre Steder i den hele Verden; men denne Is ligger mere mod Norden udenfor Landet end imod Sonden og Sydvest eller mod Vest, og derfor bør enhver, som vil naa Landet, sejle omkring det mod Sydvest og Vest, indtil han er kommen forbi alle de Steder, hvor Isen er at vente, og da sejle lige ind til Landet. Men det har tidligere hændt de Søfarende, at de have søgt Landet for tidlig og ere derfor blevne indsluttede af Isen¹⁾“.

Altsaa -- man skulde for at naa Landet („*Østerbygden*“) sejle Sydvest og derpaa Vost, til man var kommet forbi Isen og da søge til Land.

Gaar man nu ud fra, at Isforholdene, med enkelte værre og bedre Perioder, have været omtrent de samme dengang som i vore Dage, maa man altsaa i hin gamle Tid have søgt ind til Landet omtrent paa samme Sted som nu.

Dette sker, naar man vil til Julianehaab (Østerbygden) — efter hvad Grønlandsfarerne hævder — ved, at man efter at have passeret Kap Farvel, følger Iskanten, indtil man tidligst syd for *Nunarsuit* kan komme igennem Isen. Omtrent syd for dette Forbjærg foretager man derfor en Vending, idet man i en Bue søger ind langs Land. Afdøde Kommandør *C. Normann* siger f. Eks.:²⁾

¹⁾ Brudstykker af „*Kongespejlet*“ i „Grønlands historiske Mindesmærker“ III Side 314—17.

²⁾ Oplysninger om Besejlingen af Arsuk-Fjorden i Syd Grønland (udg. af det kgl. Søkort Arkiv 1866).

„Øst for Kap Farvel presser Isen stadig paa Kysten saa det maa betragtes som en Umulighed at komme til denne fra Søen . . . Vest for Kap Farvel trykker Isen ogsaa en Del af Aaret mod Land og vanskeliggør Sejladen, men i Reglen gælder dette dog kun om Havnene ved Julianehaabbugten; thi saasnaart *Nunarsuit* (*Kap Desolation*) er passeret, begynder Strømmen at skære ud fra Land og Isen at sprede sig saameget, at kun i slemme Isaar og efter vedholdende Kuling af Paalandsvind Sejladen til Arsuk Fjorden direkte fra Søen derved besværes. For Kolonien Frederikshaab gælder omtrent det samme som for Arsuk; de Nord for dette Sted beliggende Havne Fiskernasset og Godthaab belemres derimod kun sjældent af Isen.“

Ifølge *Ivar Baardsons* Grønlands Beskrivelse¹⁾ skulde man, naar man fra Bergen sejlede til Grønland: „Komme under det høye Land udi Grønland, som heder Hvarf; een Dag tillforn, før mand kand see forschreffne Hvarf, schall hand se ett andet hoitt Bergh, som heder Hvidserk . . .“

Mange antog tidligere, at Oldtidens „*Hvarf*“ var det samme som vore Dages Kap Farvel. Professor *Finnur Jonsson* flyttede det dog mere mod Vest til Sydspidsen af *Sermersoko*, idet han samtidig antog, at *Hvidserk* var identisk med Kap Farvel. Jeg nærer dog ingen Tvivl om, at man rettelig bør flytte „*Hvarf*“ endnu længere mod Vest og identificere det med *Nunarsuit*; med andre Ord, man maa forlægge det til Østerbygdens vestlige istedetfor dens østlige Del. Derved bliver der god Overensstemmelse mellem gamle og nye Kursforskrifter, idet hine jo antyder, at man skal sejle udenom Landets Sydspids og uden om Isen for at søge Land ved et Forbjærg: de gamles „*Hvarf*“, vore Dages *Nunarsuit*, der ligger en god Dags Sejlad fra „*Hvidserk*“, som man først faar at se og som ogsaa af den Grund maa være vort Kap Farvel.²⁾ Vi skulle iøvrigt ikke her yderligere komme ind paa dette Spørgsmaal, der har sin store Interesse til Forstaaelsen af Besejlingsforholdene i Oldtiden. At de i Hovedsagen vare de samme dengang som nu, kan der, saaledes som anført, næppe være Tvivl om. Man kunde sikkerlig som Regel ikke naa Østerbygden paa anden Maade end ved at søge til Land tæt Øst for *Nunarsuit* og navnlig ikke ved at gaa igennem Isen længere mod Syd.

¹⁾ jævnf. „Grønlands historiske Mindesmærker“ III, Side 250 og 251.

²⁾ Prof. *F. Jonsson* har til mig erklæret — efter de fremkomne Oplysninger — at kunne gaa ind paa den nye Identificering af Hvarf.

„Godthaab“ glider videre nordpaa. Helt op til henimod Frederikshaabs Bredde have vi Isen; men nu forsvinder den, og vi nærme os Landet, der overalt er snedækket fra Fjæld til Strand. Over Frederikshaabs Isblinks hvide Flade øjne vi i det smukke Vejr Dalagers, og længere borte Jensens Nunatakker inde paa Indlandsisen, saa stævne vi opad mod Godthaab, hvor de høje Fjælde „Hjortetakken“ og „Sadden“ vise sig. I Farvandet her møde vi „Thorvaldsen“, der har overvintret i Grønland og er for hjemgaaende. Begge Skibe ligge Natten over udenfor Godthaabsfjorden, og næste Morgen staa vi ind i denne til Kolonien.

Undersøgelser i Fjordene indenfor Kolonien Godthaab.

I den første Maanedstid efter min Ankomst til Grønland, blev der ikke Tale om at gøre længere Udflugter til de Egne, hvor Nordboruinerne laa. Sneen dækkede alt Land fra Fjældtop til Kysten, og det meldtes, at Bunden af Fjordene vare isfyldte endnu. Tilmed fik vi i Maj Maaned endnu mere Sne, saaledes havde vi en forrygende Snestorm i Dagene fra 14. til 16. Jeg benyttede imidlertid Tiden til mindre Udflugter i den nærmeste Egn ved Kolonien, ligesom jeg igennem Grønlænderne søgte at skaffe mig Oplysninger om alle de Steder, hvor der fandtes Nordboruiner, hvilket Arbejde lettedes betydeligt ved, at der af og til kom Folk fra Bopladsene Kornok og Umanak inde i Fjorden. Ved den bekendte Bogtrykker *Lars Møllers* Hjælp, lykkedes det at skaffe Efterretning om ikke saa faa nye Ruiner.

Hos mange Eskimoer sporedes en stærk Ulyst til at meddele andet, end hvad der forud var alle og enhver bekendt. Grønlænderne nære nemlig en gammel overtroisk Frygt for, at „Kablunakkerne“ (Nordboerne) skulle hævne sig paa dem, naar de faa at vide, hvor de Steder ligge, som de fordums Eskimoer have ødelagt, og hvis Beboere de have dræbt. Denne Frygt viser, at der fra gammel Tid er en Følelse hos Eskimoerne af at have gjort Nordboerne Ondt.

Der kan jo overhovedet for Vesterbygdens Vedkommende ingen Tvivl være om, at Nordboerne ere blevne udryddede af „Skrællingerne“ i Midten af det 15. Aarhundrede. De historiske Overleveringer berette jo dette tydeligt nok. Det skete som bekendt, forinden Østerbygden gik under, thi da Bestyreren paa Biskopsgaarden Gardar i Østerbygden, ovenomtalte *Ivar Baardson*, ved forannævnte Tid herfra sendtes op til Vesterbygden for at hjælpe de betrængte Nordboer,

var Dramaet allerede udspillet; han traf ingen Mennesker i Live hverken „Kristen eller heden uden noget vildt Fæ og Faar.“¹⁾ Bekendt er ogsaa de eskimoiske Sagn, som handler om, hvorledes de sidste Nordboer blev udryddede²⁾.

Et af dem gengives her i sammentrængt Form: I Begyndelsen efterat Eskimoerne vare komne til Vesterbygden, levede de og Nordboerne fredeligt sammen, men siden opstod der Tvistigheder — en Kvinde var Aarsag hertil — og Nordboerne overfaldt en Teltplads i Godthaabsfjorden. Mændene vare paa Renjagt, og Nordboerne dræbte Kvinder og Børn, kun én Kvinde undslap. Nu besluttede Skrællingerne at hævne sig. Et første Forsøg paa at overfalde Nordboerne mislykkedes, da disse vare flygtede til Ameralikfjordens Inderste, hvor de havde forenet sig med deres Landsmænd fra andre af Vesterbygdens Gaarde, idet de mente bedre at kunne modstaa Skrællingerne, naar de holdt sig samlede. Her opsøgte Eskimoerne dem nu i en med hvide Skind beklædt Konebaad, som skulde ligne et Isstykke.

Medens Baaden drev for en svag Vestenvind ind efter, begyndte man at skimte Nordboerne, der nu og da kom ud af Huset, for at spejde ud over Fjorden. En af dem hørtes til Slutning raabe: „Det er ingen Baad, det er Isskodser.“ Nordboerne holdt nu ikke længer Vagt, og Eskimoerne naaede uhindret Land og skred straks til Overfaldet. De fyldte Husgangen med Brænde og antændte Huset med Ild, som de havde medtaget.

Nordboerne søgte selvfølgelig ud, men nogle omkom i Flammerne, andre dræbtes ved Pileskud. Kun Høvdingen Ungortok og en Tjenestekarl undkom.

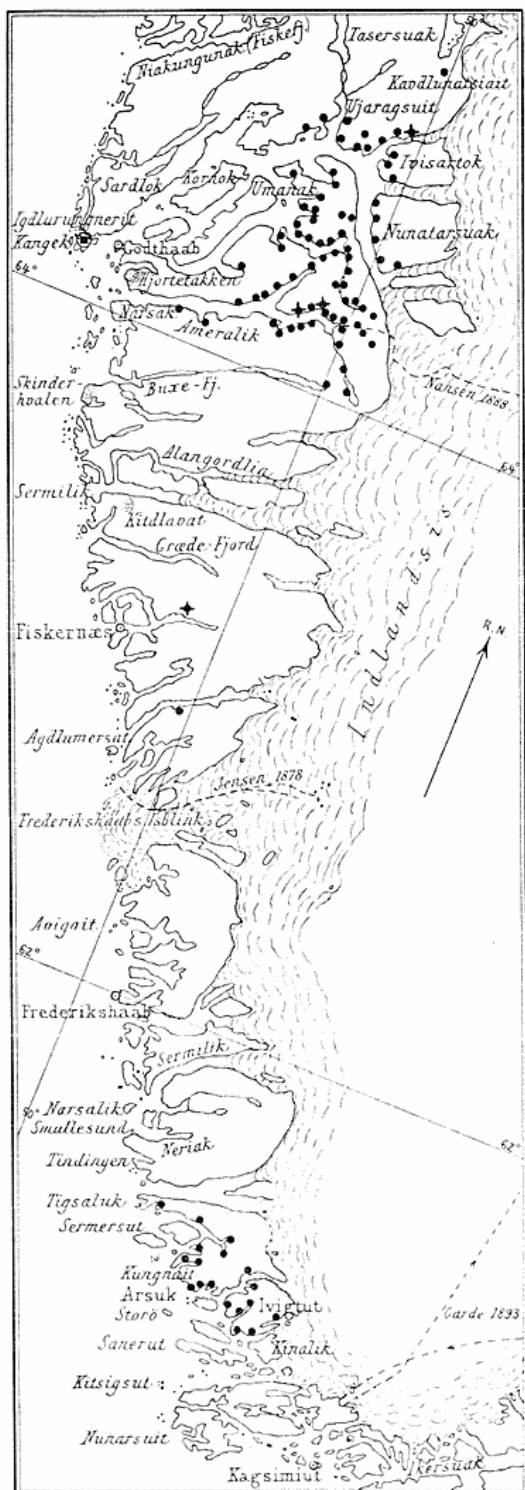
Sagnet minder iøvrigt om et lignende fra Østerbygden, men gengiver vistnok i Hovedsagen Afslutningen paa Nordboernes Tilstedeværelse i Vesterbygden rigtigt.

Endelig i Slutningen af Maj Maaned blev Vejret saaledes, at Undersøgelserne kunde begynde i det Indre af Fjordene. Inspektør over Sydgrønland *O. Bendixen*, der nærer megen Interesse for Studiet af Nordboruinerne, gjorde mig den Fornøjelse at deltage i Undersøgelserne, dog skulde han først i tjenstligt Ærinde besøge de to Udsteder Kornok og Umanak i Godthaabsfjordens midterste Parti. Derhen fulgtes vi ad i Inspektoratets store smukke Sejlbaad, der var bemannet med 8 Personer, to Piger og seks Mænd, og hvis Styre var Fotograf og Bogtrykker i Godthaab, *John Møller*, *Lars Møllers* Søn.

Medens Inspektøren viste Undersøgelserne den Velvillie at tegne og male en Del Billeder, foruden,

¹⁾ Grl. hist. Mindesm. III Side 258—59.

²⁾ *H. Rink*: Eskimoiske Eventyr og Sagn. Kbh. 1866 med Supplement 1871.

• betegner Nordbo-Ruin

at han deltog i Opmaalingerne, optraadte John Møller tillige som Ekspeditionens Fotograf. Naar hertil kommer, at to af Folkene: Nansens Ledsager i Ameralik Joel og Fangeren Abia fra Umanak, vare vel kendte i det Indre af Fjorden, vil man forstaa, at vi havde gode Betingelser for at opnaa et Resultat.

Den 29de Maj lagde vi ud fra Godthaab lidt over Middag. Det var stille Vejr, og Havfladen var blank, saa vi maatte lade Folkene ro. Farvandet var fuldt af Sæler, navnlig Svartsider, der i større og mindre Flokke boltrede sig i Vandskorpen. Den store Mængde, i hvilken de optraadte, vidnede om, at Angmagssætterne nu vare paa Vej ind i Fjordene i tætte Stimer. Vi havde ogsaa hørt, at Folk fra de nævnte Bopladsler allerede vare dragne paa Fangst længere inde i Fjorden, hvor Fiskene optraadte i uhyre Mængder i det mindste paa de saakaldte „Angmagssætpladsler“. En Mængde Maager og Terner kresede over Sælerne og Angmagssætterne for ogsaa at faa deres Del af Udbyttet.

Graaænder, Skalleslugere og Tejster strøg hen over Vandskorpen, medens en „Sildepisker“ lod sit Sprøjt høre, for derpaa at krumme Ryggen igennem Vandskorpen. Ogsaa den var aabenbart paa Jagt efter Angmagssætterne, denne Rigdomskilde for Mennesker og Dyr. Vi passerede Vest om „Saddlen“, hvis sne-dækte høje Ryg tildels laa i Taage, siden stævnede vi op igennem Sundet imellem Storøen og Bjørneøen, hvis Kyster for største Delen ere utilgængelige og ubeboelige, og efter i 12 Timer at have roet og sejlet, løb vi ved Midnatstid, under Salut fra Land, ind til Udstedet Kornok, der er beliggende paa en Ø, som dog ved Lavvande er landfast med Bjørneøen. Medens min Ledsager sov hos Udliggeren, overnattede jeg paa min Feltseng i det lille Kapel, hvis Døbefont var et Vandfad.

Her forskaffede vi os en Konebaad med en Besætning af 5 Personer og 1 Kajakmand, for i den senere at kunne fortsætte vore Undersøgelser i Ameralik, der er skilt fra Godthaabsfjorden ved en smal godt $\frac{1}{4}$ Mil bred Tange, over hvilken Konebaaden maatte bæres.

Vi erfarede, at Fjordisen endnu laa i Godthaabsfjordens inderste Del, helt ud forbi Bugten ved Ujaragsuaq, hvor den smukke Kirkeruin findes, men da disse Egne oftere vare besøgte af andre, besluttede vi at søge ind i Pisigsarfik, Godthaabsfjordens midterste Forgrening. Næste Dag den 30. vare vi altsaa to Baade i Følge, da vi i smukt Solskinsvejr strøg ind i Fjorden, hvis Fjælde laa sneklædte og solbeskinnede for os. Efter et Par Timers Roning, naaede vi Bopladsen Umanak

paa en Ø. Pladsen, der er det inderste Sted, hvor der nu bor Mennesker, var omtrent øde og mennesketom, eftersom Beboerne nu laa paa Angmagssætfangst endnu længere inde i Fjorden. Vi besaa den smukke, nu for stedse forladte Herrnhut-Missionsbygning¹⁾, hvor alt var rent og pænt, hvor Køkkentøjet endnu stod i Række og Bohavet paa Plads, men i hvis ubeboede hyggelige Stuer Myriader af store Spyfluer nu holdt til Huse. I Dynger laa døde Fluer paa Gulvene og i Vindueskarmene som Bevis for, at dette yndige Sted ogsaa kan have sine Plager.

Udenfor Missionsanstalten, der snart skal rives ned, for at Materialet kan anvendes andetsteds, laa den endnu vel vedligeholdte Have, hvor der af Missionærerne dyrkedes alle Slags Havesager, Radiser, Roer, Salat, Spinat, Korvel, Grønkaal, Selleri, Petersille, Purre og lidt Kartoffler.

Det maa have været drøjt at forlade det hyggelige og udmærket holdte Sted.

Efter et kort Ophold stode vi videre ind ad Pisigsarfik Fjorden, der bærer Navn efter et højt Fjæld med en spids Top, til hvilket Sted Sagnet knytter Fortællingen om en Væddeskydning med Bue imellem en Eskimo og en Nordbo, hvilken endte med, at sidstnævnte styrtede sig ned ad Fjældet. Allerede Egede omtaler dette Sagn²⁾, hvilket Rink gengiver udførligere³⁾.

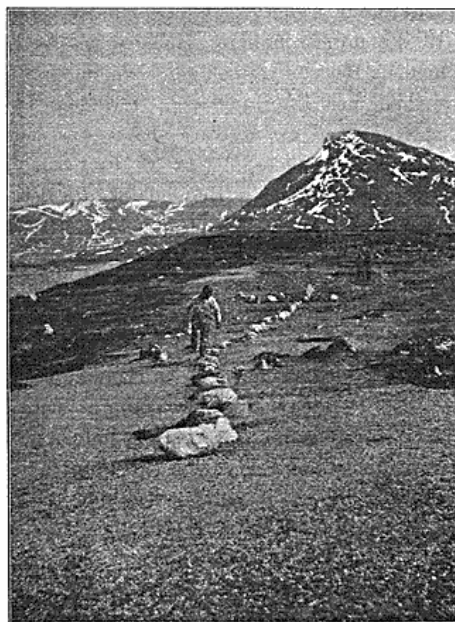
Hen ad Eftermiddagen naaede vi Umanakernes Angmagssætplads paa Fjordens søndre Side. Stranden var her oversaaet med Fisk, som laa til Tørring. Folkene gjorde et fattigt Indtryk, og der herskede et ækelt Griseri rundt om Teltene, hvilke ikke vare af Sælskind, som det brugtes i tidligere Tid, men af Lærred. Sælskindene havde man nemlig solgt til Handelen og nøjedes nu med de mere luftige og mindre holdbare Lærredstelte.

Herfra gik vi over paa Fjordens nordlige Side og besøgte flere Nordboruiner ved Foden af Pisigsarfiks stejle Fjældskrænter for sluttelig at slaa Telt et Par Mil inde i Fjorden paa en Pynt, hvor Angmagssætterne stode i tætte Stimer.

Her boltrede de sig i idelig Bevægelse. Det lød hele Tiden, som om det plaskregnede langs Strandkannten, thi hver Gang et let Bølgeslag slog mod Land, fulgte Fiskene med, sprang, slog og baskede med Halen, gned Kroppene mod hverandre og mod Klip-

pen under pilsnare Bevægelser, der bragte Vandet til at sprøjte. Ofte hændte det, at de sprang for højt op i Tangen, saa den vigende Bølge ikke tog dem med tilbage, saa laa de og boltrede sig til maaske den næste Bølge tog dem med tilbage, eller til de døde af Udmattelse. Med Hænderne toge vi saa mange, vi havde Brug for, og forlængst sov vore trætte Baadfolk, da vi endnu stode og betragtede det for os saa sjældne Skuespil.

Den, der ikke har set noget saadant, kan ikke gøre sig noget Begreb om det mægtige Indtryk af Havets Rigdom, som paatvinger sig en, naar man staar

Stenrække, antagelig fra Nordbotiden
(i Pisigsarfikfjorden).

overfor en slig Sildestime. I et Par Dage færdedes vi nu ved forskellige Nordbogaarde i Bunden af Pisigsarfik. Blæsten stod i denne Tid ind ad Fjorden, hvilket hidtil havde været til vort Gavn; men da vi nu skulde tilbage for at gaa over Tangen til Ameralikfjordens nordligste Forgrening, kunde vi ikke ro Baaden mod Strøm og Vind. Vi lagde derfor op paa den Pynt, hvor vi traf de mange Angmagssætter. At Nordboerne i sin Tid, ligesom Grønlænderne nu, har benyttet saadanne Næs til Opholdssted under Angmagssætfangsten ved Foraarstid var i høj Grad sandsynligt, eftersom der paa flere saadanne Punkter var Minder fra deres Tid. Paa mindst tre Steder i denne Fjord-

¹⁾ Herrnhutterne have, som bekendt, for et Par Aar siden forladt Grønland, efter at have medvirket ved Missionen siden Hans Egedes Dage.

²⁾ „Relationen“ under 17. Februar 1723.

³⁾ Eskimoiske Eventyr og Sagn: Side 205—6.

arm findes saaledes lange Rækker af Sten, som efter Grønlandernes Sigende ikke hidrøre fra dem, men som efter Traditionen tilskrives Nordboerne. Disse forlystede sig med at kappes om, hvem der bedst kunde hoppe paa et Ben fra Sten til Sten hele Rækken igennem. Eskimoerne fortælle, at deres Forfædre af Nordboerne har lært denne Sport, som i tidligere Tid af og til blev drevet af dem paa de gamle Nordboeres Stenrækker. Da Vinden ved Aftentid løjede af, gik vi i den stille lyse Nat over Fjorden til Overbæringsstedet *Itivnera*, hvor vi sloge Teltene op. Her efterlode vi nu Træbaaden og et Depot samt nogle Folk, og nu bares den følgende Dag Konebaaden over den godt $\frac{1}{4}$ Mil brede Tange. Vi havde indskrænket vor Bagage til det mindst mulige; saaledes medførtes kun et Telt, medens Besætningen skulde sove under Baaden. Det blev hen paa Eftermiddagen, forinden Dragter, Kasser og Konebaad m. m. vare slæbte over, og medens sidstnævnte lastedes, besaa vi Ruinerne af en stor Gaard (*Ekallugialik*) i Bunden af *Itivlek*. Der fandtes mægtige Faare- eller Gedefolde, der for en Del nu ligge under Vandskorpen, maaske til Vidnesbyrd om, at her har fundet en Sænkning Sted siden Nordbotiden. Men paa samme Sted traf vi temmelig højt til Fjælds naturlige Lag af Muslinger og gamle Strandvolde, der ogsaa fortælle, at Landet i en tidligere geologisk Periode har ligget endnu dybere. Der har da, hvis førstnævnte Observation holder stik, før Nordbotiden fundet en betydelig Hævning Sted, som efter samme er bleven fulgt af en mindre Sænkning. Lignende højtliggende Lag af Havmuslingskaller (*mytilus edulis*) observerede *Nansen* i „Austmannadalen“ i Ameralikfjordens Bund¹⁾.

Under en stor Klippeblok, ved hvilken en af Føldene var anbragt, traf vi et Par eskimoiske Jægere, som her havde indrettet sig et Herberg, hvor de holdt til om Natten, medens de om Dagen strejfedes langt om til Fjælds eller i deres Kajakker for at gaa paa Jagt og Fangst. Deres Leje var redt af Marehalm fra Nordbogaardens store Hjemmemark, der endnu er bevokset med en frodig Vegetation. Her fandt vi tydelige Tomter af Ind- og Udhuse. Gaarden ligger paa en Odde, i Læ af hvilken der findes en stor Bugt.

Endelig var Konebaaden atter lastet, vi glædede os over at være komne forholdsvis hurtigt og godt over Tangen, saa vi endnu inden Natten kunde naa et godt Stykke frem; men da vi vilde stævne ud gennem det smalle Sund til Fjorden, opdagede vi, at Van-

det nu ved Lavvande løb ud i Fjorden igennem et lille Vandfald. Atter maatte vi losse Konebaaden, bære den over og lade den igen. Først da vare vi endelig naaede til *Itivlek-Fjorden*, eller Ameralikfjordens nordlige Arm. I et Par Dage undersøgte vi nu denne Fjords Bredder, hvor der findes Ruiner af flere Nordbogaarde, men ogsaa af en Del gamle eskimoiske Teltpladser, som tidligere ere blevne ansete for Nordboer ruiner.

Langs Bredderne, navnlig paa Fjordens Vestsida, have Eskimoerne et godt Jagtterræn, og her saa vi den ene Rævefælde opstillet ved Stranden efter den anden, ligesom vi af og til fik Øje paa Rævene selv.

Da det luftede for meget til, at vi med vort skrøbelige Fartøj kunde gaa over Fjorden, laa vi en Dag over paa en Pynt. Vi benyttede Lejligheden til at udgrave en Eskimograv, i hvilken der fandtes 5 Skeletter, der aabenbart havde været nedlagte i krumbøjet Stilling og rimeligvis til forskellige Tider.

Vejret havde iøvrigt stadig været godt, om end af og til lidt koldt; da vi kom ind i *Ameragdla* (Ameralikfjordens østlige Arm) var der mere lunt og varmere end i Fjordens ydre Dele, ligesom Sneen var ganske forsvundet fra Underlandet. I vor Baad strøg vi hurtigt ind efter Fjorden, der indrammedes af prægtige Fjælde.

Fra paalidelig Kilde havde vi faaet meddelt, at der ved et Sted, som hedder *Niakussat* paa Ameragdla Nordside, tidligere var fundet Menneskekranier, der ikke vare eskimoiske, ja for nogle Aar siden var der endog i Brinken ved Stranden af tilfældig besøgende Grønlandere bleven optaget to Nordboerhjerneskaller, i hvilke der endnu sad eskimoiske Pilespidser af Sten. Medens Kranierne vare bortkastede, havde en af de tyske Missionærer faaet Pilespidserne. Utvivlsomt har man da her at gøre med nogle af de sidste „Kablunakker“ som bleve dræbte af „Skrællingerne“. At disse ikke have taget deres Pilespidser ud igen forklares let ved Eskimoernes sædvanlige Frygt for at røre ved en Død.

Efter alt at dømme har der paa Stedet været Kirke og Kirkegaard. Tæt ved Stranden og i Nærheden af det Sted, hvor Kranierne angaves at være fundne, fandt vi en lille Hustomt, hvis Længderetning var i Øst-Vest, og som mulig er Kirken. Højere oppe paa Skraaningens ses andre meget overgroede og utydelige Tomter, sikkert af Beboelseshuse m. m.

Videre gik det ind i Fjorden, hvor det allerede paa lang Afstand var ganske overordentlig let at skelne de Steder, hvor Nordboerne have haft Tilhold.

¹⁾ Paa Ski over Grønland. Side 539.

Medens nemlig Fjældsiderne ellers helt ned til Kysten endnu vare mørke og som oftest brunligt farvede at se til, fordi Vegetationen endnu ikke var spiret frem, saas de Steder, der have været knyttede til Nordboernes Bedrift, som hvidgule Flader og Pletter. Sagen er den, at det ofte meget frodige Græs og Marethalm, som endnu vokser her, jo aldrig bliver slaaet, hvorfor det højner sig op i Tuer og bliver staaende fra det ene Aar til det næste. Aksene stode flere Steder rette som Siv, hvilket syntes at vidne om, at de ikke i Vinterens Løb havde været tyngede af Sne.

I det hele taget er Klimaet her inde i Bunden af Fjordene aabenbart langt mildere end ude ved Kysten.

De gamle Nordbogaarde laa hist og her, fornemmelig ved Stranden, ofte paa Skraaninger med stejle Fjælde ludende over sig, men ellers hvor der var Mulighed for at danne en Hjemmemark, saaledes i en Bugt, en Dal, paa en Odde o. l., selvfølgelig helst, hvor der var godt Sletteland, Læ og en Elv i Nærheden.

Vi konstaterede adskillige Gaarde under disse Forhold. Jeg skal allerede her fremhæve, at Undersøgelserne af Bopladserne fra Nordbotiden, navnlig i *Ameragdla*, have godtgjort, at der er et større Antal virkelige Gaarde, end man hidtil har vidst, og at navnlig Egnene ved Ameragdla's Bund høre til de bedste i Grønland, hvilket noksom fremgaar af Tunes frodige Bevoksning. Men netop denne Jordbundens Frugtbarhed, har været en i høj Grad medvirkende Aarsag til at Hustomterne ere blevne overgroede, saa at de mange Steder nu næsten ikke ses. En anden Aarsag til, at kun saa faa af Vesterbygdens Gaarde kunne fremvise vel bevarede Ruiner af Beboelseshuse og Stalde m. m. er den, at det Materiale, af hvilket de have været bygget, (nemlig Jord, Græstøv og Sten), har været mere udsat for at forgaa og styrte sammen end f. Eks. Husene i Igalikko og Tunugdliarfikfjorden i Julianehaabs Distrikt, hvor der findes udmærket og holdbart Bygningsmateriale, saaledes den røde Sandsten.

Et af de Formaal, vi havde sat os, var Undersøgelsen af en Ruingruppe inderst i *Ameragdla*, hvor der i ældre Tid angives at være fundet Menneskeskeletter, og som det mentes Rester af et Hus, hvilket Vandet havde overskyttet. Stedet benævnes nu forskelligt, os opgav man, at det hed *Kilarsarfik*.

For en fair Vind strøg vi ved Højvande ind i en Vig bag en lang og bred Odde med den sædvanlige hvidgule Bevoksning, hvilken tydede paa, at der havde ligget en Nordbogaard. Som det snart viste sig, havde

den endog været meget stor. Der fandtes et mægtigt Tun. Længe varede det ikke, før vi her kunde konstatere to store Kostalde med tilhørende Hølader og Høgaarde. Staldene erkendtes paa de tydelige Baasesten, som endnu fandtes i Stilling. Selve Beboelseshusene vare fuldstændig overgroede og dannede en temmelig stor Tomt, ved hvilken der, som man kunde vente, fandtes en Køkkenmødding.

Ved Stranden stak en Del Dyreknogler frem i den endnu ikke nedskyllede Jordmasse. Da vi begyndte at grave her, fandt vi efterhaanden 5 Menneskeskeletter eller Kranier af samme. Til at begynde med var denne Fremdragen af Dyr- og Menneskekogler fra omtrent samme Sted paaafaldende, men Forklaringen kom. Da det nemlig blev Lavvande, viste det sig, at Bugten for en Del kom til at ligge tør langs Strandkanterne, og da fandt vi samtidig Rester af et, som det synes, i Øst-Vest liggende Hus samt af Gærder, indenfor hvilke alle Menneskekoglerne vare fundne, medens Dyrekoglerne næsten udelukkende hidrørte fra Terrænet udenfor. Vi vare ikke i Tvivl om, at vi atter her havde at gøre med en Kirkegaard og Kirke, der havde ligget tæt op til Beboelseshusene med deres foranliggende Mødding, saaledes som det i Reglen er Tilfældet paa Island endnu i vore Dage.

Indenfor Kirkegaardsdigerne fandtes endvidere et Stenkar, der maaske har været brugt som Vievandskar i Kirken.

Et Par Dage opholdt vi os paa Stedet for at grave i Møddingen, paa Kirkegaarden og langs Stranden, hvor vi lettest kunde komme til. Brudstykker af delvis ornamenterede Kleber- eller Vægstenskar, af enkelte andre Brugsgenstande, en Samling Dyrekogler, der senere er bleven afleveret til zoologisk Museum, samt — ikke at forglemme — et lille af en Hvalrostand udskaaet Mandehoved af en Nordbo med Hue og uden Skæg, var Udbyttet.

En Elv mundede ud tæt ved Ruinerne inderst i Vigen. Hinsides Elven paa Fjældskraaningen, fandt vi Rester af Faare- og Malkefolde, endelig viste et Par lyse Pletter langt længere borte paa Fjældsidens, at der rimeligvis havde staaet endnu fjernere Faarestalde.

Kort sagt, Ruinerne ved Kilarsarfik vare aabenbart Rester af en stor Gaard med Kirke og Kirkegaard.

Iøvrigt knytter det tidligere gengivne Sagn om Nordboernes Undergang sig specielt her til Stedet. Det giver sikkert et rigtigt Billede af de sidste Nordboeres elendige Tilværelse i Vesterbygden. Paa Grund af den lange Afspærring fra Omverden, vare de blevne aandeligt og legemligt demoraliserede. Deres Forraad

af Jærnvaaben vare sikkert udtømte eller i det mindste svundne ind, næsten til intet, og dermed var deres Overlegenhed overfor Skrællingerne i Kamp forbi; rimeligvis besade de ej heller Skrællingernes Færdighed og Evne til at søge Erhverv. De sluttede sig da efter al Sandsynlighed, og saaledes som Sagnet beretter, tættere og tættere sammen, til Slutning her i de rigeste og frugtbareste Egne ved Bunden af Ameragdla, hvor de bleve overmandede.

Husene paa Gaardene faldt sammen, og paa Hjemmemarkerne fik Græsset Lov til at gro, som det vilde; men endnu godt 500 Aar efter, dækkes Bunden her af Græsarter og Blomster, som ellers kun undtagsvis vokse udenfor de Steder, hvor Nordboerne boede. Hist og her skimtes endnu baade Beboelseshuse og Stalde som Forhøjninger under den frodige Vegetation, og oppe i Lien ses endnu paa mange Steder Folde af Sten, i hvilke Geder og Faar malledes og Lammene skiltes fra, ja ved enkelte Gaardruiner staa endnu Murene af et eller andet Forraads- hus, og inde i de trange Dale op imod Indlandsisens Rand, hvor nu kun eskimoiske Renjægere færdes milevidt fra deres Hjem, træffes med lange Mellemrum græsbegroede Pletter med den omtalte Vegetation, som vore Dages Skrællinger saa godt ved stammer fra Nordbotiden. Her ses ogsaa enkelte Tomter paa Steder, hvor Nordboerne i Sommertiden havde deres Sætere, ja endnu længere inde ved Søer og Elve ses Rester af Hytter, hvor de laa for Laksefangstens Skyld, ligesom der i Fjældvidderne helt ind mod Indlandsisen træffes gamle Skydevolde, bag hvilke de lurede paa Renerne, og Hytter i hvilke de boede; Hytter, der stundom ere byggede i Hvælvingform af Sten alene paa lignende Vis som „Faareborgene“¹⁾ paa Island. Disse Hytter benyttes endnu for en Del af Grønlænderne paa deres Jagtture. Maaske netop Besiddelsen af disse Jagtomraader har givet Anledning til Stridigheder mellem Evropæerne og Skrællingerne. Her var man jo paa Omraader, hvor begge havde Interesser, hvilket næppe i samme Grad var Tilfældet ellers, thi som det fremgaar af de i Aar tilvejebragte Oplysninger, der ere indtegnede paa Kort, laa Eskimoernes Vinterboliger hovedsagelig længere ude i Nærheden af Kysterne, hvor Sælfangsten var bedre, medens Nordbogaardene næsten udelukkende vare knyttede til de lune Strøg inderst i Fjordene. Kun om Sommeren maatte man nødvendigvis støde sammen i Rensdyregnene og ved Fiske-

¹⁾ jvnf. Forf. Arkæol. Unders. paa Island. 1898 (Geogr. Tidsskr. 15. Bd.).

pladserne inderst i Fjordene. Vilde Skrællingerne paa Renjagt, maatte de f. Eks. næsten overalt passere Nordbogaardene eller deres Sætere.

Som Eksempel herpaa skal anføres Forholdene i og ved „Austmannadalen“, igennem hvilken *Fridtjof Nansen* jo, som bekendt, kom ned til Ameragdla fra Indlandsisen i 1888.

Da vore Undersøgelser ved Kilarsarfik vare sluttede, gik vi over Bugten til en tæt Syd herfor liggende Vig, der skyder sig temmelig langt ind i Landet, og her ved *Umiviarssuk* traf vi den største og smukkeste Hjemmemark, som jeg overhovedet har set i Grønland, Østerbygden indbefattet.

En vældig Bevoksning af Marehalm og Græs dækkede Husene, som dog sporedes, men oppe under Fjældskraaningene stode Ruiner af et Forraads- hus opført af Sten alene paa en lille Fjældafsats, og ikke langt derfra laa en indhegnet Fold op ad Fjældsidens.

Vi kom til *Umiviarssuk* i smilende Solskin, men Vinden blæste nu inde fra Land, og blytunge Sneskyer udgøde pludselig deres Indhold over os og bredte et flere Tommer tykt Snelag over alt Landet om os. Der var intet andet at gøre end at trække sig ind i sit Telt.

Næste Morgen skinnede Solen atter, og da den havde været oppe et Par Timer, var Sneen tøet bort. Vi kunde nu begive os ud paa Undersøgelser. *Umiviarssuk* gaarden ligger nogle faa hundrede Alen fra den Vej, ad hvilken *Nansen* lod Bagagen føre frem til Odden (ved hans Teltplads 42), hvorfra han og *Sverdrup* afrejste til Godthaab med Baaden (der var bleven bygget længere inde ved Teltplads 41), og hvor hans øvrige Ledsagere siden bleve afhentede¹⁾.

Et Par Tusind Alen Øst fra *Umiviarssuk* og omtrent oppe paa Ryggen, ligeledes tæt Nord for ovennævnte Route, fandt vi en anden stor Gaard, hvor der endnu stod Mure af et betydeligt Udhus af Sten.

Begge disse Gaarde laa iøvrigt i de herligste Omgivelser, kransede af Skraaninger med El, Birk, Pil, Lyng, Bøller, Krækkebær o. s. v. At der var Vildt i Mængde fik vi Beviser for. Rensdyrspor saas overalt, en Snehare blev skudt paa det gamle Tun og Ryper saas ogsaa.

I Krattene kvidrede Laplandsverlinger og Snespurve, i Fjældene øjnedes Ravne og Ørne, og ude i Bugten trak Skalleslugere, Graaænder o. s. v. hen over Vandskorpen.

¹⁾ jvnf. *Dietrichsons* Kort over „Austmannadalen“ i *Nansen* „Paa Ski over Grønland“ (Kristiania 1890).

Den 7. Juni brøde vi op fra Teltpladsen i den dybe Vig ved Umiviarssuk.

Vi stege i straalende Vejr op paa den omtalte lave Ryg og vandrede igennem frodigt Krat mod Øst hen over lyng- og mosklædte Strækninger, hvor Foden sank dybt i. Snart kunde vi fra Ryggen se ned paa de store Lersletter, hvor Elven fra „Austmannadalen“ krummede sig frem i sit grundede Leje, ad hvilket Nansens Baad saa møjsommeligt blev bragt frem.

I Syd saa vi langt frem igennem en skøn Dal, hvorfra en Elv bredte sig ud paa Lersletterne. Den var kranset af høje Fjælde, i og bag hvilke Renjægerens Eldorado findes. Derhen foretage Folk fra Bopladserne i Godthaabsfjorden særlig om Sommeren lange Jagtudflugter til Fods. Med tunge Byrder, Telte, Kogeredskaber m. m. paa Ryggen og Kajakkerne paa Hovedet vandre Mænd, Kvinder og Børn afsted, som oftest fra Bunden af Pisigsarfik, men stundom ogsaa fra Ameragdla for i nogle Uger at nyde Teltlivets og Jagtens Glæder i dette herlige Land, hvor det vrimler af Ren, Harer og Fuglevildt, og i hvis Elve Laksen staar.

Paa saadanne Udflugter gaa Grønlænderne stundom fem til seks Mil paa en Dag, som f. Eks. fra Bunden af Pisigsarfik mod Syd igennem en Dal med mange Nordboruiner over Fjældene til Munden af „Austmannadalen“, hvor man sover den første Nat i Nærheden af det Sted, hvor Nansens Baad blev bygget (hans Teltplads 41). Næste Dag gaar Turen videre mod Syd til en stor Sø, hvor den største Nordbogaard i Vesterbygden menes at have ligget, og til hvilken Vejen nu gaar over en opsvulmet Elv, der kun kan passeres paa sammenbundne Flaader af Kajakker. Ogsaa Landet mod Øst og paa begge Sider af „Austmannadalen“ er Maal for Renjægerens Jagtudflugter, og her ved Randen af Indlandsisen findes et udmærket Jagtrevier, saaledes som ogsaa Nansen beretter.

Det er meget anstrængende Vandringer, Grønlænderne foretage med deres Familier til disse Jagtomraader, og ofte hænder det, at Kvinderne, navnlig de unge, segne under Byrderne paa Vejen, ja det er hædt, at en ung uerfaren Pige pludselig er død som Følge af, at hun har nydt for meget og for koldt Vand.

Men har man først naaet Jagtterrænet og slaæet Teltet op der eller indrettet sig i en af de gamle Nordboeres Stenhytter, er Livet kun idel Fornøjelse.

Grønlænderens Jagtiver forleder dem stundom paa disse Udflugter til at skyde langt mere Vildt, end de have Brug for eller kunne hjemføre.

I Sommeren 1902 drev saaledes Jægere fra Umanak en meningsløs Nedslagtning af Renerne netop i disse Egne, idet 5 Mand i Forening paa en Jagtudflugt dræbte 47 Dyr, af hvilke de utvivlsomt ikke engang havde hjemført Skindene, endsige Kødet. Vedkommende Forstanderskab har nu forbudt Grønlænderne at dræbe flere Dyr, end de have Brug for, idet det er paalagt dem altid at hjemføre fra Jagtpladsen alle brugelige Dele af et fældet Dyr; men at tømme Eskimoernes Mordlyst, naar det gælder Dyr, er lettere sagt end gjort.

Til Trods for denne hensynsløse Nedskyden er, som det af alle paastaas, Rensdyrenes Antal i Godthaabsdistriktet i stærk Stigning i de senere Aar. Aarsagen er vistnok den, at Dyrene igennem en længere forudgaaende Periode have faaet Lov til at formere sig i Fred. Man har en Tid ikke lagt Vind paa denne Jagt, der ikke har betalt sig saa godt som Sælfangst og Fiskeri, der foregaar paa samme Tid af Sommeren.

For ca. 60 Aar siden indhandlede der af Handelen aarlig omkring 25.000 Rensdyrskind, og der nedlagdes maaske det dobbelte Antal Rensdyr i hele Grønland; nu drejer Indhandelen sig kun om nogle ganske faa Stykker. Sagen er, at Grønlænderne i Virkeligheden ikke bryde sig stort om Kødet; de foretrække langt Sælkød, og Renskindet har heller ikke den Værdi for dem som Sælskind. Nordboerne dreve som sagt Jagten efter en større Maalestok, og paa samme Maade som Grønlænderne nu til Dags ved at begive sig ud paa lange Jagtudflugter til deres fjærne Hytter, af hvilke der skal findes mange i den her omhandlede Egn.

Efter at have passeret Lersletten ved Lavvande stege vi op over den ret stejle Fjældside Nord for Nansens Teltplads 41, hvilken vi snart øjnede nede ved Foden af Jøkelgærdet. Der laa det lille Vandhul, ved hvilket Teltet i sin Tid stod, og oppe paa Skrænten af Jøkelgærdet saa vi Vidiekraattet, hvortil Nansen vandrede for at hugge Grene til Brug ved Baaden. En lys, hvidgul Flade øjnede i Kraattet lige ved Vandhullet; den lignede ganske de Steder, hvor Nordboerne have holdt til, men vore Folk berettede ogsaa, at der virkelig sammesteds fandtes en Hustomt fra de gamle „Kablunakker“s Tid. Vi stege ned i Dalen og fandt øjeblikkelig den omtalte Ruin paa en med Græs overgroet Plads. Nogen Gaard har næppe ligget her; derimod har Stedet maaske snarere været benyttet som Sætersted om Sommeren, maaske ogsaa som Faarestald om Vinteren, i Lighed med hvad der tidligere var Skik paa Island, hvor saadanne Etablisse-

menter ofte fandtes længere borte fra Gaardene paa Steder, som laa i Nærheden af de fjærnere Græsgange.

Den, der ikke tidligere har set saadanne sammenfaldne Tomter, vil let gaa forbi dem uden at opdage noget mærkeligt, navnlig Sommer og Efteraar naar Omgivelserne ere grønne og have samme Farve som det om Tomterne fremspirende nye Græs.

Nansen og Sverdrup havde saaledes bygget deres Baad kun nogle faa Skridt fra den gamle Sæter, ligesom de ogsaa inde i selve „Austmannadalen“ paa et Sted, der ligger noget Øst for deres derværende Telt-

Ved Nansens Teltplads Nr. 41.

(Lysningen ved Vandhullet betegner Stedet for en Nordboruin).

plads 40, have passeret 2 Punkter, hvor der findes lignende Hytter eller Sætere fra Nordboernes Tid.

Grønlanderne have iøvrigt siden Nansens Grønlandsfærd været meget interesserede i at undersøge den Vej, ad hvilken han og hans Rejsefæller kom. De have gentagne Gange været helt inde ved det Sted, hvor Nordmændene kom ned fra Isen.

Herfra have de hentet idetmindste en af de der efterladte Slæder, ligesom de have hjembragt forskellige andre bortkastede Genstande, (Konservesdaaser o. l.) De mene, at Vandet eller Isen har taget en Del bort, saaledes noget Slædemateriel. Der er altsaa nu gjort rent Bord. Ogsaa Baadebygningspladsen ved Foden af Jøkelgærdet, (Teltpl. 41) hvilken de nu stedse be-

tegne som „Nansens Teltplads“ (*Nansenip Tupekarfik*) var fuldstændig blottet for Efterladenskaber. Paa Vejen hjem opdagede vi, at der i Dalen bag Fjældet Nord for Baadbygningspladsen laa endnu en lignende bevokset Plads, sandsynligvis fra Nordbotiden. De nærmeste Tomter i og ved „Austmannadalen“ have rimeligvis hørt til Gaarden ved Umiviarsuk, der kun ligger godt 8 Kilometer derfra. Under en Vandring hjem til Teltpladsen traf vi en Mængde Vildt, saaledes Ræve, Ryper og Harer, ligesom vi saa en Mængde Renspor, men selve Renerne traf vi ikke, og vore udsendte Jægere, som skulde skaffe Føde til vor Besætning, havde lige saa lidt Held i „Austmannadalen“ og Fjældene Nord derfor. Antagelig vare Renerne nu, da Sommeren nærmede sig, dragne længere op under Indlandsisen, hvorhen vi ikke havde Tid til at søge dem.

Dagen efter gjorde vi, efter foretagen Undersøgelse af Nordbogaardene ved Umiviarsuk, en Udflugt til Pynten, hvorfra Nansens Baadtur udgik. Her byggede vi en Varde paa et lille Fremspring ved Stranden og paamaalede den Aarstallet 1888 til Minde om Nordmændenes Færd. Det havde været vor Hensigt at bygge en større Varde paa det øverste af Ryggen, saa at den kunde ses endnu videre om; men her fandtes intet Byggemateriale, og vi turde ikke opholde os i flere Dage for at hidskaffe det.

Overfor Varden hæver en Fjældknold sig; der ruger en Ørn, som foreløbig vil holde Vagt ved det simple Mindesmærke, der fra Fjordøen er synligt i lang Afstand.

Endnu adskillige Dage tilbragte vi i Ameralikfjorden med Undersøgelse af Ruingrupper, og det lykkedes os at finde flere hidtil uomtalte. Da Undersøgelserne her i Fjorden trak ud, og da vi fandt det mere formaalstjenligt ogsaa at undersøge Ameralikfjordens ydre Del, sendte vi Jon Møller over Land til Overbæringsstedet for at hjemføre Træbaaden og Depotet til Godthaab, og besluttede selv at gaa tilbage til Kolonien i Konebaaden. Føde til vor Besætning fik vi paa forskellig Vis under Vejs. En Dag samlede vi Angmagssætter med vore Hænder eller øste dem op i Gryder, eller i hvad vi havde ved Haanden, medens Kajakmændene spærrede en lille Kløft ved Stranden for Fiskene; siden blev der skudt Ryper og Harer, endvidere nedlagt to Rensdyr i Bugten ved *Ekaluit*, hvor der ligger Ruiner af to Nordbogaarde i herlige Omgivelser nedenfor et stort Jøkelgærde, som *Torhallesen* sammenlignede med Kjøbenhavns Volde.

Brusende Elve have banet sig Vej igennem Jøkelgærdet, og i Fjældene ovenfor vokser En, Birk, Pil

og Lyng i Mængde. Fra de smilende lune og snebare Enge i det Indre af Ameragdla med de mange Nordbogaarde gik nu Farten ud efter mod koldere og mere ugæstmilde Egne, hvor Sneen stundom laa helt ned til Stranden. Vi havde i det Indre af Fjordene gennemgaaende haft varmt og godt Vejr uden Taage, en Dag, den 9de, havde vi endog en meget trykkende Varme paa henvend en Snes Grader (R.) og med en Fornemmelse, som om der var Torden i Luften. Grønlænderne led en Del af Varmen, ja en af vore Kajakmænd følte sig endog saa trykket af den, at han for at afkøle sig tre Gauge kænrede rundt med sin Kajak i Vandet. Tordenvejret udeblev, men senere hørte vi, at der samme Dag ogsaa andetsteds havde været Torden i Luften, ja Natten imellem den 9. og 10. havde man længere Nord paa ved Sukkertoppen haft et dundrende Tordenvejr med Lynnedslag, et sjældent Skuespil der i Landet, hvilket selvfølgelig havde givet Anledning til, at Befolkningen blev greben af Skræk.

Ameralikkfjorden, navnlig i sin ydre Del, er meget farlig for Sejlads med Konebaad. Der er kun faa Steder paa de høje, stejle Klippekyster, hvor man kan lande. Hyppige Storme, navnlig ind ad Fjorden med paafølgende svær Sø, bevirke ofte, at Sejladsen i flere Dage standser. Ogsaa vi laa vejrfaste et Par Gange i en Dags Tid.

Kun paa et Par enkelte Steder i Vige eller snævre Smaadale har der været Opholdssteder for Nordboerne, mulig kun i Sommertiden naar Angmagssætterne skulde indsamles.

Vi traf dog Rester af en rigtignok temmelig lille og, som det synes, ussel Gaard endnu et Par Mil fra Fjordmundingen. I det hele og store kan man sige, at Ameralik næsten ikke har været beboet i sin ydre Del, hvilket jo iøvrigt er i Overensstemmelse med, hvad der andetsteds er Tilfældet i de af Nordboerne beboede grønlandske Fjorde. I Bugten ved den yderste Nordbogaard laa der Folk fra *Kangek* i Telt for at fiske, jage og fange Sæler. Her havde vi atter Lejlighed til at skaffe vore Folk Føde, og det tilmed deres kæreste, nemlig Sælkød. Trods den indtrædende Regn kogte den store Gryde da ogsaa lystigt til langt ud paa Natten. Saa stævnedes vi ud af Fjorden, passerede *Præstefjorden* paa Ameralikkfjordens Sydside, hvor *Egede* i sin Tid forsøgte Kornavl, dog uden Held, derpaa drejede vi mod Nord forbi „Hjortetakken“ med de prægtige Tinder, og naaede om Aftenen den 13de Juni tilbage til Godthaab.

Paa vor Ekskursion havde vi besøgt netop de

Egne, som vare mindst kendte i arkæologisk Henseende; vi havde haft det Held at kunne supplere de tidligere Optegnelser over Nordbogaardene med et betydeligt Antal nye eller ikke tidligere omtalte. Efter et Skøn er der nu alene i *Godthaabsdistriktet* konstateret imellem 60 og 70 af de 90 Gaarde, som man veed skulde findes i „*Vesterbygden*“; hertil kommer adskillige Sætersteder, enkeltliggende Ruiner o. l. Som vi senere skulde godtgøre, maatte Identificeringen af „*Vesterbygdens*“ Fjorde efter de gjorte Iagttagelser betydelig ændres.

Paa vor Færd havde vi opmaait, fotograferet og tegnet, navnlig ved Ruinerne, ligesom der enkelte Steder var foretaget Udgravninger navnlig i Køkkenmøddinger, hvorfra hjembragtes en Del Knogler bl. a. af Husdyr (Køer, Faar og Geder) samt af Sæler og Jagtdyr, hvilke alle ere blevne afleverede til zoologisk Museum, og der med vanlig Elskværdighed bestemte af Hr. Viceinspektør *Hertuf Winge*. Disse Knogler ere de første, der vides at være hjembragte fra Nordboernes Køkkenmøddinger i *Vesterbygden*.

Desuden blev der til Sammenligning imellem den eskimoiske og gammel nordiske Bebyggelse optaget Kort over gamle og nye eskimoiske Vinterboliger, Teltpladser, Jagthytter m. m., ligesom Beliggenheden af Fiskebanker, Fuglefjælde, Angmagssætfangstpladser o. s. v. er søgt angivet. Paa denne Maade er der tilvejet bragt et Materiale, der formentlig vil være af Betydning til Belysning af Forholdet imellem Nordboer og Eskimoer i „*Vesterbygdens*“ sidste Periode.

Hans Egede og Eskimoerne i Grønland.

Intetsteds i Sydgrønland blev der truffet saa mange gamle eskimoiske Vinterboladser som paa Øerne i Skærgaardene udfor Godthaab. Her ses den Dag idag forladte Eskimohuse i Hundredvis, og blandt dem mange som efter al Sandsynlighed ere ældre end Hans Egedes Tid; men ogsaa mange der ere lagte øde under den store Koppepidemi, som i Aaret 1734 bortrev Størsteparten af den eskimoiske Befolkning i disse Egne. Endnu den Dag idag hænder det, at Havet skyller Husmurene bort, og da komme stundom tilsyne Skeletter af Mennesker, som ere døde i deres Huse uden at blive begravede, og da finder man undertiden Rester af Vaaben, Husgeraad, Trommer osv. fra Hedenskabets Tid. Her i Skærgaarden var det, at *Hans Egede*, „Grønlands Apostel“ landede den 3die Juli 1721, og her opslog han sin første Bolig paa „*Haabets Ø*“, midt imellem de Hedninger, som han

fra nu af skulde vie sine bedste Kræfter. Den 9. Juli begyndte han at opføre „en Bolig af Tørv og Sten og klædde den inden i med Brædder. Samme Plads kaldte vi „*Haabets Havn*“¹⁾.

Tidligere havde man antaget, at „*Haabets Ø*“ var identisk med *Imerigsok*, en lille nøgen, kuppelformet Ø yderst i Skærgaarden, hvor man havde ment at kunne paa vise Egedes første Bolig. Dette er imidlertid sikkert en Fejltagelse. *Imerigsok* er en Ø, der ligger sammen med et Par andre ca. $\frac{1}{2}$ Mils Vej eller saa Vest for Udstedet *Kangek*. Der findes vel paa Øen Tomter af Huse, men de menes bestemt at være Grønlanderhuse. Desuden er der her absolut intet Overvintringssted for Skibe, hvilket der skulde være ved Boligen, saaledes som vi straks skulle erfare.

Jeg har ikke været i Land paa *Imerigsok*, men støtter mig til Bogtrykker *Lars Møllers* Udtalelser. Han var ogsaa den, der meddelte mig, at efter hans Skøn maatte Egedes Bolig søges Nord for *Kangek* paa en større Ø nærmest Nord for den, hvorpaa Udstedet ligger. Sammen med Missionær og Seminarieforsøger *Schultz-Lorentzen* i Godthaab foretog jeg den 16. Juni en Udflugt hertil. Vi sejlede i Baad til *Kangek*, hvor vi fik en kendt Mand med; saa gik det nordpaa langs de større Øer og imellem de kullede Smaaøer, der ligge som Værn mod Havet udenfor hine. Øerne ligne ganske de tilsvarende i Norges Skærgaarde; de ere isskurede, kuppelformede, ikke videre høje og saa at sige nøgne.

Paa Kysterne, omtrent en Times Roning Nord for *Kangek*, saas en Mængde Tomter af Grønlanderhuse med tilhørende Møddinger. De ligge alle udsatte for Vejr og Vind og tildels Brænding, hvorfor Søen ogsaa flere Steder har sliktet store Partier bort af dem. Her boede, saa vidt man ved, Folk paa Egedes Tid. Vi fortsatte vor Vej mod Nord og kom ind i en Skærgaard, hvor der findes en naturlig god Havn. Her ses enkelte gamle Varder, der vise Vej til en god Ankerplads. Ved denne findes endnu en gammel Ringbolt til Fortøjning. Efter Egedes Udtalelser maa det formodes, at Havnen og Boligen laa tæt ved hinanden.

Et lille Stykke endnu, og vi naa da ogsaa det historiske Sted „*Haabets Havn*“, hvor Egede aabenbart havde sit første grønlandske Hjem i frygtelig øde og trøstesløse Omgivelser. Det ligger tæt ved Stran-

den i en smal Lavning imellem to Smaakupler og meget udsat for Storme fra Havet, altsaa som Egede siger: „paa et meget ubehageligt og ubekvemt Sted, hvilket vi det første Aar, vi kom til Landet for Tiden at vinde, var forarsaget at antage“. Det benævnes nu *Igdurungneriet* (?: Stedet, hvor der har været Huse, men hvor der nu intet er). Her findes en Anlægsplads for Baade, hvor der ses Rester af et Gærde, i Læ af hvilket Baaden kunde hales op. Selve Hus-tomten er ikke stor (50' lang, 38' dyb). Den ligger 10' over Vandspejlet og danner en Firkant med en Udbygning (50' × 28' indv.) mod Nord. Der skelnes en Indgang, som vender ud mod Søen; den har aabenbart paa grønlandsk Vis været skærmet af en lille Gang. Selve Tomten er, som det synes, delt i nogle Afdelinger; i en ses Lejerne for Gulvets Bjelker. Andetsteds ses Rester af Mursten og Ler, maaske fra en Skorsten i Køkkenet eller en Kamin. Udbygningen mod Nord har maaske kun været et overdækket Brændselsrum. Her menes at være fundet Kul. Det synes, som om Huset har haft en Udgang til mod Syd.

Et lille Stykke længere fra Stranden ses en anden langt mindre Tomt (10 Skridt × 8 Skridt). Her siger Traditionen, at Egede havde sine Hunde. Om han har haft saadanne, erfares ikke af „*Relationen*“, derimod havde han Køer, til hvilke han skaffede Foderet fra Ameralikfjorden. Mulig har dette Hus da været Kostald. Endnu ses en i Skrænten mod Nord indgravet Tomt, der nærmest synes kun at have været et Skur. (6 Skr. × 7 Skr.). Lige tæt Sønden for Boligen løber et lille Vandløb ud i Havet, det kommer fra en lille Ferskvandssø ca. 150 Alen Øst for Huset, oppe i Slutten. Det er omtrent alt, hvad vi kunde opdage. Fattigt og smaat synes alt at have været; men saadan skulde det ogsaa være efter Beskrivelsen i „*Relationen*“: Egede siger udtrykkelig (26—1—1723) at der var „*liden Lejlighed*“. Et andet Sted taler han om, at nogle fremmede anvises „*en liden Plads oven paa Loftet over Folkenes Stue*“ (12—2—1723). Der var altsaa mindst et Par Rum i Huset. I 1725 skriver han: „*vor Loge stod paa et meget ubehageligt og ubekvemt Sted, hvilket vi, det første Aar vi kom der til Landet for Tiden at vinde, var forarsaget at antage*“, hvilket viser, at der straks blev bygget paa det Sted, hvor man boede til 1728.

Han taler om, at Havnen laa „*næst ved*“, at „*Sundet udenfor Kolonien laa tilfrosset*“ (Januar 1728).

Da Kolonien bliver flyttet til det nuværende *Godthaab*, hvor Husene ikke ere færdige, skønt den gamle Koloni er brudt ned, tager Egede tilbage her-

¹⁾ *Hans Egede: Omstændelig og udførlig Relation*, angaaende den grønlandske Missions Begyndelse og Fortsættelse osv. (Kbh. 1738).

til, og den 15. September 1728 skriver han: „Jeg med mine havde nu ingen anden Tilhold end en aaben Pak-Boe, som stod paa den gamle Koloni“ (rimeligvis det omtalte, i Fjældvæggen indskaarne Hus).

Endnu 1730 omtales der paa Stedet „et efterstaaende Proviand Hus paa den gamle Kolonis Ø“, sandsynligvis det samme. I 1724 den 4. Juli druknede en Dreng i „en Dam eller lidet fersk Vand, straks overfor Kolonien“, hvilket Egede tog sig meget nær. Som vi have hørt, findes der netop overfor Boligen en saadan lille Dam. I denne er iøvrigt for ca. 40 Aar siden fundet Klingen til en Sabel. Egede boede ialt paa „Haabets Ø“ i fem Aar, indtil han og hans Familie efter Governør Paars Ankomst til Landet (1728) flyttede til Godthaab, hvorfra Paars, som bekendt, i April det

Parti ved Egedes første Bolig.
(Ruinerne ligge i Lavningen t. V.).

følgende Aar tog ind i Bunden af Ameralikfjorden for at gøre sit mislykkede Forsøg paa over Indlandsisen at naa „Østerbygden“, som den Gang mentes at ligge paa Grønlands Østkyst. Der er iøvrigt i Tomterne ved Igdlurungneriet fundet enkelte europæiske Efterladenskaber, saasom Rester af gamle Sko o. l. Alle Forhold paa Stedet, sammenholdte med Beskrivelserne i Egedes „Relation“, tyde kort sagt paa, at vi virkelig her have hans første Bolig paa „Haabets Ø“. Herfra foretog Egede Rejser til Hedningerne bl. a. paa *Kokøerne* eller til Sommerteltpladserne navnlig i *Nepisatsundet* tæt ved, hvor der til Tider stod hundrede Telte. Fra Boligen kunde han se ud over Skærgaarden med de mange afrundede, lave, nøgne Klippeøer til Havet, der stundom var opfyldt med Drivis fra Syd. Her fik han ogsaa hvert Aar Besøg af talrige Konebaadsbesætninger, der kom forbi paa Vejen fra langt sydligere

Egne til Fangstpladser i det fjærne Nord, helt oppe ved *Diskobugten*. Her havde han ikke blot Lejlighed til igen at se Folk, som han havde truffet paa sin Rejse sydpaa mod *Kap Farvel* i 1723, da han søgte efter „Østerbygden“, som han jo mente laa ved Grønlands Østkyst, men han talte endog med Mennesker, der selv havde været paa Østkysten, og som gave ham Underretning om Isforholdene der, Beretninger som vi nutildags kunne erkende vare fuldstændig rigtige. Særlig interessant i saa Henseende er Egedes Ytring i Dagbogen („Relationen“) den 29. Juli 1733, da nogle Eskimoer som sædvanlig besøgte ham paa Vejen mod Nord. Blandt dem fandtes der en gammel Kvinde, som fortalte ham om Østkysten: „mere udførlig end han tilforn havde hørt“. „Hun med nogle flere havde for nogen Tid været saa langt omkring „Hukken“ (d. e. *Kap Farvel*) paa den østre Side som næsten fra Kolonien (d. e. Godthaab) og til Hukken paa den venstre Side, og beretter hun, at der var Folk nok at finde alle Vegne.“

Sikkerlig baade som Følge af, hvad han selv havde kunnet erfare paa sin Rejse, men ogsaa i Henhold til, hvad han havde hørt af Eskimoer, der senere besøgte ham, „raadete Egede i sin „Perlustration“ til, at man ikke mere skulde forsøge at naa Østkysten af Grønland med Skib, „fordi Isen fra Spitsbergen der ligger i forskrækkelig Mængde“, men derimod søge langs Land i Konebaade fra Syd.

Man vil erindre, at baade *Graah* og senere *Holm* netop bar sig saaledes ad. Man faar et klart Begreb om Eskimoernes Vandrelyst og omflakkende Naturel, naar man i hans „Relation“ læser de uafsladlige Beretninger om Eskimoer, som kom forbi „Haabets Ø“ paa deres Vandringer til Fangstpladserne nordpaa, stundom igennem en halv Snes Bredegrader. Man faar i det Hele taget et bestemt Indtryk af, at Trækket dengang gik fra Østkysten rundt Grønlands Sydkyst til Vestkysten og videre mod Nord. Adskilligt tyder paa, at saadant Træk ogsaa fandt Sted længe før Egedes Tid. Det bør derfor sikkert tages under grundig Overvejelse, om ikke i det mindste den sydlige Del af Grønlands Vestkyst hovedsagelig er bleven befolket fra Østkysten, medens den nordlige Del af samme har faaet sin Befolkning fra Nord. Nyere Studier gøre dette i høj Grad sandsynligt. Missionær *Schultz-Lorentzen*, med hvem jeg drøftede dette Spørgsmaal, er saaledes ved sproglige og ethnografiske Studier kommet til en Formodning i saa Henseende. En anden af Grønlands Missionærer, Pastor *P. H. Sørensen* ved Julianehaab, der tidligere har været Præst i Nordgrønland, og som

jeg traf ved Ivigtut, har gjort indgaaende Sprogstudier under sit 14 Aar lange Ophold i Landet. Han er ligeledes kommet til højst interessante Resultater, der pege i samme Retning. Han mener bestemt, at kunne paapege to Hovedsprogzoner: en, der omfatter den sydlige Del af Vestkysten til nord for Julianehaab samt Østkysten, hvortil mærkelig nok kommer den aller nordligste Del af Vestkysten ved Upernivik, medens den anden Hovedzone omfatter den paa Vestkysten mellemliggende Strækning fra Umanak til Arsuk. Sprogstammerne er for en væsentlig Del fælles i de almindelige Benævnelser og Udtryk, medens det, der særlig karakteriserer Hovedzonerne, ere de forskellige Lydforbindelser. Ogsaa andre Omstændigheder tyde paa, at man har at gøre med forskellige Racer eller Indvandring i Vestgrønland.

Medens Brugsgenstande som Vaaben, Kajakker o. l. ved første Øjekast i Hovedsagen synes at være de samme hele Grønland over, vil man dog ved nøjere Betragtning finde Uligheder. Kajakformen er saaledes mere flad i Julianehaab-Distriktet og ved Upernivik end paa den mellemliggende Strækning, hvor Kajakens Spids er mere opadbøjede. Lignende Afvigelser i Formen træffes ogsaa for andre Brugsgenstandes Vedkommende.

I Grønland findes som bekendt Eskimoer med meget forskellige Ansigtstræk. Nogle minde paafaldende om Japanesere, andre om Mongoler, atter andre om Indianere, medens en stor Del Typer nu, paa Grund af stærk Indblanding med europæisk Blod, ligne Evropæere. At Eskimoernes forskellige Samfund, der nu ere spredte fra Asiens Nordostpynt over Nordamerikas nordligste Kyster og Øer til Grønland, ere et Blandingsfolk, der paa sine Vandring langs Kysten har optaget Folk af forskellige Stammer, som ere blevne trængte op til Ishavet, er nu næppe mere tvivlsomt. Ved Brødderne af Polarhavet bleve de alle, tvungne af den haarde Nødvendighed, omformede fra Jægere og Fiskere til Sælfangere med Kajakker og Konebaade. Saa drog de videre mod Øst og Nordøst, følgende de samme Strog, i hvilke bl. a. Moskusoksen levede, og paa denne Maade naaede de Grønlands nordligste Del. At de grønlandske Eskimoer i første Linie stamme fra Amerika, er allerede bevist af *Rink* og *Holm*. Efterat *Sverdrupekspeditionen* har fundet gamle eskimoiske Bopladser paa sin sidste Rejse, har man faaet Forbindelsesvejen imellem Nordgrønland og Nordamerikas Fastland trukket op med en kraftig Linie. Ved Grønlands Nordspids synes Strømningerne at have delt sig, en langs Østkysten til Landets Syd-

spids og videre et Stykke op langs Vestkysten, og en langs Vestkysten, idet den nordligste Del af denne synes befolket af de samme Stammer som Østkysten.

Endnu mangler man paalidelige Efterretninger om Sagn og Sprog fra Eskimoerne ved *Kap York*, hvilke sikkert i høj Grad ville bidrage til Løsningen af Spørgsmaalet om Grønlands eskimoiske Befolknings Vandringer. Rimeligvis staa de i nøje Forbindelse med Upernivikerne og Østgrønlanderne. Man maa derfor med Interesse imødesee de Resultater, som *Mylius Erichsens* Ekspedition muligvis vil blive i Stand til at hjembringe herfra.

„Vesterbygden“ blev jo, som bekendt, odelagt for „Østerbygden“, og efter alt at dømme, for en Indvandring fra Nord. Østerbygden er da mulig gaaet under for den samme fremadskridende Strømning, eller mulig ogsaa for en lignende fra Østkysten, hvor der allerede i den ældste Tid, efter en ganske vist ikke særlig paalidelig Saga, fandtes „Trolde“ (=: Eskimoer). Man faar ved Gennemlæsningen af Egedes „Relation“ et klart Indtryk af, hvorledes de omtalte Strømninger ere flydte frem; ikke i store, stride Løb, men lidt efter lidt i mindre Bække. Flok kom efter Flok, dvælede en Tid og drog videre, for maaske atter at vende et Stykke tilbage, inden Fremrykningen fortsattes. Baade Julianehaabsdistriktet og Godthaabsdistriktet frembød rige Egne, hvor Eskimoerne sikkert gerne vilde dvæle; der var Fangst og Fiskeri i Overflod; men netop her havde Nordboerne jo ogsaa deres bedste Kolonier. Deres Gaarde laa fornemmelig inde i Fjordene, medens „Skrællingerne“s Vinterboliger fortrinsvis, efter Ruinerne at dømme, fandtes ude ved Kysten og i Skærgaardene hvor Sælfangsten var bedst. Men om Sommeren var der Omraader, hvor Folk af begge Racer havde Interesser. Det var de rige Egne inderst i Fjordene og i Højfyldene og Dalene nærmest Indlandsisen, hvor Laksefangsten, Angmagssætfangsten og Jagten, navnlig paa Rensdyrene, fandt Sted. Her maatte de nødvendigvis komme til at optræde som Rivaler — og man tager næppe meget fejl i, at Stridigheder om Besiddelsen af og Adgangen til Erhvervet paa disse Steder var en væsentlig Anledning til, at de to Racer stødte sammen. Utallige eskimoiske Teltpladser findes, navnlig i „Vesterbygden“, inde i Fjordene, stundom endog ved de ødelagte Nordboruiner, og i Fjældene findes, som tidligere berørt, mange Steder Hytter og Skydevolde, der efter alt at dømme stamme fra Nordbotiden, men som senere have været benyttede af Eskimoerne.

Den eskimoiske Befolkning store Træk langs Kysten ere nu ophørte, efter at der er anlagt Kolonier paa hele Kyststrækningen, ved hvilke den har grupperet sig i større og mindre Nærhed. Nu indskrænke de Vandringer, som den foretager sig, i Hovedsagen til de regelmæssige Ture om Sommeren, ind i Fjordene paa Angmagssætfangst, Fugleægindsamling, Laksefangst og Renjagt samt til Udoerne for at fange Sæler.

Fra „Vesterbygd“ til „Østerbygd“.

Da Undersøgelserne i Fjordene ved Godthaab vare endte, og da en Rejse langs Kysten mod Nord til de Egne, i hvilke Nordboerne hver Sommer drog med større Skibe for at drive Fangst og Fiskeri og for at hente Drivtømmer, af forskellige Grunde maatte opgives, besluttede jeg mig til at vende mig mod Syd for at knytte mine Undersøgelser fra i Aar sammen med dem, jeg foretog i Aaret 1894 i Julianehaabs Distriktet.

Jeg vilde paa denne Strækning antagelig komme til at passere „Vesterbygden“s sydligste Bopladser, derefter det i sin Tid ubeboede Land mellem Vester- og „Østerbygden“, for sluttelig at naa de Egne, hvor man maatte antage, at „Østerbygden“s nordligste Gaarde og Fjorde havde ligget. Nogen bestemt Grænse for de to Nordbokolonier kendte man vel ikke; man vidste, at der fandtes enkelte Ruiner i Fjorden ved *Fiskernæsset*¹⁾ og i *Agdlumersat-* eller *Bjornesundet*²⁾ Syd derfor, ligesom ogsaa i Egnen om *Arsukfjorden*.³⁾ Sydligst i „Vesterbygden“ laa, efter de gamle Beretninger, *Lysefjorden*, derfra var der „seks Dages Roning, med seks Mand i en seksaaret Baad“, til „Østerbygden“. I *Lysefjorden* skulde findes i det mindste en Kirke. Her bosatte *Erik den Rodes Søn*, *Thorsten* sig, og herfra udgik det store Tog til Vinland.

Baade *Dr. Gustav Storm*⁴⁾ og Professor *Finnur Jonsson*⁵⁾ havde identificeret *Lysefjorden* med *Fiskernæs-fjorden*.

Den 24. Februar forlod jeg Godthaab, hvor de derværende Danske: Inspektør *Bendixen*, Kolonibesty-

rer *Kock*, Assistent *Binzer*, Læge *Koppel* og Missionær *Schultz-Lorentzen* paa mange Maader havde bistaet mig og derved fremmet mine Undersøgelser, og efter 3 Ugers Forlob ankom jeg til Ivigtut i *Arsukfjorden*, efter en herlig Fart, der var begunstiget af godt Vejr og gode Vindforhold. Snart strøg vi for en frisk Vind fremad imellem Øerne, forbi *Sermilikfjordens* og *Grædefjordens* Mundinger, medens Kystlandets sneklædte Tinder laa skarpe og klare hinsides *Skærgaarden*. Af og til fik vi et Glimt af *Indlandsisen* at se, medens *Fjældrække* paa *Fjældrække* svandt bag os. Saadan gik det stundom Dag og Nat, naar Vinden var god. Da lagde Folkene Aarene ind, og Kvinderne sang en af deres monotone *Konebaadssange* med det rørende *Tonefald*. Siden lagde de sig ned og sov eller drømte i halvvaagen Tilstand. *Kajakmanden* bliver halet om Bord, naar *Farten* bliver for stærk, og han ikke kan følge. Saa tager han Plads foran i *Baaden*, hvor han sidder med *Armene* slynget om Halsen paa sin søde, lille *Kone*, medens *Bølgerne* skvulpe for Boven. En enkelt *Maage* eller *And* kommer strygende hen over *Vandfladen*, men ellers ruger *Stilheden* over alt.

Fjældrække paa *Fjældrække*, Ø paa Ø, *Pynt* paa *Pynt* lægges bag os, medens *Isfjældene* vugge ude i *Davisstrædet*. *Dæmringen* indtræder, men vi stryge stadig fremad i den lyse Nat. Det bliver over *Midnat*, og nu lysner det allerede over *Fjældene*, det glimter paa *Isblinken*, og noget efter stiger *Solen* straalende op over *Snefjældene* og spreder sine glimrende *Straaler* paa *Isfjældene* i *Havet* og ned igennem *Dalene*, medens alt, hvad der ligger i *Skygge*, ligesom for et Øjeblik træder i dybt *Mørke*. Endelig slaa vi *Telt*, men inden vi lægge os for at faa nogle *Timers Hvile*, spejde vi ud over *Skærgaarden* til *Fjældene* og *Indlandsisen* og nyde det herlige *Morgenskue*.

Senere op ad *Dagen*, den 28. Juni, løbe vi ind til *Fiskernæs-fjorden*, besøge først den nedlagte *Herrnhutstation Lichtenfels*, hvor den ordinerede *Grønlander-kateket*, *Andreas Hansen* har taget *Arven* op efter *Tyskerne*, og overnatte siden hos den elskværdige *Udstedsbestyrer Hansen-Kalby* ved *Fiskernæsset*.

Med *Pastor Hansen* i Følge staa vi *Dagen* efter ind i *Fjorden*, for at lede efter *Nordboruiner*. *Præsten* skal samtidig, med en Del af sine mange *Børn*, samle *Angmagssætter* til *Vinterføde*.

Om *Aftenen* komme vi langt inde i *Fjorden* til en *Bugt*, hvor der ligger *Folk* paa *Laksefangst*. *Nettene* have de spilet ud ved *Strandbredden*, og uafledelig hale *Kajakmændene* store *Fisk* op af *Vandet*. Paa

¹⁾ Grønl. hist. Mindesm. III. Side 833.

²⁾ „Medd. o. Grl.“ I. Side 35, samt „Grl. hist. Mindesm. III. Side 833.

³⁾ „Grl. hist. Mindesm.“ III. Side 831—32 samt Læge G. Fanø: Den oldnordiske Bebyggelse af *Arsukfjorden* (i Aarb. for nord. Oldk. o. Historie 1873.)

⁴⁾ *Gustav Storm*: Studier over *Vinlandsrejserne* (i Aarb. f. n. Oldk. 1887, Side 326—28).

⁵⁾ *Finnur Jonsson*: *Grønlands gamle Topografi* efter *Kilderne* (i Medd. o. Grl. XX. Side 315—16).

Klipperne ligge Laks i hundredvis til Tørring, og i Læ af en stor Klippeblok ved Stranden koge Gryderne uafadelig, medens Røgen fra Ildstedet hvirvles højt i Vejret i det stille Vejr. Om Aftenen vandre vi ind til de ovenfor omtalte Ruiner, som det synes af en Sæter, og komme sent tilbage; nogen Gaard fandt vi derimod ikke, hverken her eller andetsteds i Fjorden. Næste Dag er det kvælende hedt. Præsten vil holde Gudstjeneste i det Frie. Vi træde ud af Teltet. Paa Skraaningen nedenfor havde Folkene grupperet sig. Mændene i en, Kvinderne i en anden Klynge. Præsten blotter Hovedet, og Gudstjenesten begynder. Længe vil jeg mindes denne andagtsfulde Time, i hvilken den store Stilhed rugede rundt om os. Bol-

Laksefangst.
(Fiskernesfjorden).

gernes sagte Skvulpen, Myggenes Summen i Luften, Laksegarnenes sitrende Bevægelse, alt medens Præsten talte inderligt og jævnt til den lille Klynge af Mennesker, hvis Tanker for et Øjeblik vare rettede opad — bort fra dette herlige, skønne Land, hvor de i Sommertiden have alt, hvad der kan ønskes; men hvor de om Vinteren kæmpe for Livet og ofte opleve tunge, mørke Dage.

Vor Baad gled videre ind i andre Fjorde og Bugter, videre langs Kysten, idet vi af og til tage Staven i Haand og foretage en Vandring i Fjældene; dog intetsteds opdage vi Nordbogaarde. Kun en enkelt Ruin i *Bjørnesundet*, hvilken som ovenfor angivet ligeledes tidligere har været kendt, fortæller os, at her have Nordboerne holdt til, maaske kun haft et Sommerophold. Vi passerede den 6. Juli *Frederikshaabs Isblink* og fik et Glimt af den at se igennem Taagen. Ud for Isblinken, paa en gold, øde Ø, traf vi et gammelt

nu af Havet tildels bortskyllet Hus, hvor der i sin Tid, Vinter og Sommer, boede en „Storfanger“, hvis Ry endnu bevares. Han lod sig, naar Vej og Brænding tillode det, kaste ud i Havet i sin Kajak for at gaa paa Fangst. Siden besøge vi Frederikshaab Koloni, hvis Bestyrer *Baumann* og hans elskværdige Hustru modtage os paa det bedste, og nu gaar det, den 9. Juli, sydpaa; vi ligge vejrfaste i Smallesund og ro videre udenom Tindingen mod Bopladsen *Tigsaluk*, hvor jeg landede i 1894 med „Fox II.“ Her genkendte jeg med Fornøjelse Sermersuts prægtige Fjælde. Ved Udstedet kom en Mand springende ned for at hilse paa mig. Det var min gamle Kajakmand *Abraham*, som jeg straks antog til at følge med mig paany. Vi havde nu atter naaet Egne, hvor Nordboerunerne begyndte at optræde i Fjordene.

Under Ledsagelse af Abraham gik vi endnu samme Eftermiddag til Ruinerne af en større Nordbogaard i *Kvannulfjorden*, og den næste Dag til *Arsuk*, hvor Udstedsbestyrer *Christensen* og Hustru ydede mig Gæstfrihed.

Den 14. Juli kom det gamle, ærværdige „Fox“, *Mac Clintocks* berømte Skib, der nu er Slæbedamper ved Ivigtut Kryolith-Brud, til *Arsuk*, og efter Indhydelse af Driftsbestyrer *Edwards* gik jeg med til Bruddet. Det store Ry, som Bruddets Funktionærer have blandt alle Grønlandsforskere for udsøgt Gæstfrihed og Hjælpsomhed, fornægtede sig heller ikke overfor mig. Ikke blot stilledes der gentagne Gange til min Raadighed en lille Damper, „*Akonit*“, men adskillige af D'Hrr. ledsagede og assisterede mig paa mine Undersøgelser i Omegnens Fjorde, ligesom de modtogte mig paa det bedste i deres Hjem. Jeg bør især yde Driftsbestyrer *Edwards*, Assistent *Engelhardt* og Læge *J. la Cour* en varm Tak for deres værdifulde Assistance, sidstnævnte for de udmærkede Fotografier han tog paa vore Ekspeditioner. Takket være den virksomme Hjælp, lykkedes det mig i de henved tre Uger, jeg opholdt mig her, at føre mine arkæologiske Undersøgelser i Grønland til en heldig Afslutning, idet jeg nu, saaledes som jeg havde ønsket, kunde knytte Undersøgelserne fra i Aar sammen med dem fra 1894.

Den 19. Juli besøgte *Arsukfjordens* Inderste ved Isblinken og *Ellerslie*, den 21. gik vi ind i den højst interessante *Kornokfjord*, den sydligste jeg besøgte i Aar. Fra Sydsiden af Fjorden kommer en Bræ, der kun lader et meget smalt og grundet Løb imellem sig og den nordre Bred. Igennem dette roede vi ved Højvande ind i Fjordens inderste, hvor vi tæt ved en anden Bræ fandt Ruinerne af en stor Gaard, til hvil-

ken Adgangen saaledes har været yderst besværlig og farefuld. Paa Hjemvejen til Ivigtut, besøgte vi endvidere en Ruingruppe ved en Sø paa Kornokfjordens nordre Side. Paa en Ø i Søen ligger der en Ruin, hvorom Sagnet siger, at „Præstens Datter“ der holdtes afspærret. Den 22. besøgte en Ruingruppe ved *Lakselven* i Arsukfjorden, ikke langt fra Ivigtut. Den 24. løb vi Nord paa til *Arpagfikfjorden*, hvor der paa to Steder findes Ruiner.

Paa Hjemvejen besøgte Ruinerne ved *Arsuk*, i *Kungnaitbugten* og *Ivinguitbugten*. Den 27. dampede vi ind i *Ikuffjorden*, hvor der har ligget to Nordbogaarde. Endnu samme Aften løb vi ind i „*Taylor's Haven*“ ved Arsukfjordens Munding paa søndre Side, i hvis Nærhed, der

Paa Nordbogaardens Hjemmemark.
(Kvannitfjorden).

har ligget en Gaard. Samme Dag kom „Fox II“ fra Danmark efter 11½ Dages Rejse.

Endelig var mit Ophold i Grønland for denne Gang tilende, og den 1ste August gik jeg ombord i Kryolith-Mine- og Handelsselskabets Dampet „Fox II“, Kaptajn *Frederiksen*, for at tiltræde Hjemrejsen. Efter en behagelig Overrejse naaede vi København den 17de s. M.

Da der endnu var adskillige Punkter saavel i Julianehaabs, Frederikshaabs og Godthaabs Distrikter som og langs Kysten længere Nord paa, hvilke det var ønskeligt at faa undersøgte for at fastslaa Identificeringen af Nordbolokaliteterne, aftalte jeg med forskellige af Evropæerne i Landet, at de lejlighedsvis skulde paatage sig en Undersøgelse. Med stor Imødekommenhed har da ogsaa D'Hrr. Inspektør *Bendixen*, som jeg skylder saa megen Tak for udvist Hjælp og Gæstfrihed, Distriktslæge *Koppel* i Godthaab, Missionær

P. H. Sorensen og Distriktslæge *H. Deichmann* i Julianehaab, paataget sig dette Hværv, hvorved forhaabentlig inden ret længe vil fremkomme vægtige Bidrag til Belysning af Nordbotiden i Grønland.

Angaaende Resultatet af Undersøgelserne skal jeg tillade mig at anføre følgende:

I de 5 Fjorde tæt Nord og Syd for Arsukfjorden, og denne iberegnet, blev konstateret ialt 18 Nordbogaarde, af hvilke syv tidligere vare mer eller mindre omtalte. Disse Ruiner dannede aabenbart Østerbygdens nordligste Distrikt med Fjordene (fra Syd til Nord): Dyrefjord, Thorvaldsfjord, Arnlaugsfjord, Steinsfjord og Bergthorsfjord.

Ved Tigsaluk var Østerbygdens Nordgrænse. Imellem dette Sted og Ameralikfjordens Munding syd for Godthaab er der 36 à 40 danske Mil, alt efter som man regner den mere direkte Vej over Bugter og Fjordmundinger eller man følger Kysten. Denne Strækning har saa at sige stedse været ubeboet i Nordbotiden, idet de ubetydelige Ruingrupper i *Bjornesundet* syd for Fiskernæsset og i *Fiskefjorden* indenfor sidstnævnte Udsted maa lades ude af Betragtning. Deres isolerede Beliggenhed og store Afstand fra de nærmeste beboede Nordbogaarde i Nord og Syd tyde paa, at disse Steder oprindelig ikke have været besatte med Kolonier, men først senere ere blevne benyttede, mulig endog kun i Sommertiden, hvilket ogsaa de faa og ringe Ruiner tyde paa. Vi komme derfor til at sætte Sydgrænsen for „Vesterbygden“ ved Ameralikfjorden.

Forinden vi gaa videre, maa vi med nogle Ord omtale de gamle Afstandsbestemmelser, der, som berørt, ere givne i Dagsroninger med seksaarede Baade. Graah ansætter en af Nordboernes Dagsroninger til 7 Mil, noget lignende Resultat ere andre komne til.

Man vil se, at for den ovenfor angivne Strækning paa 36—40 Mil udgør Dagsroningen ikke mere end godt 6 Mil. Dette alene taler afgjort for min her fremsatte Opfattelses Rigtighed; men der er adskillige andre Forhold, der bestemt vidne i samme Retning.

Betragter man Julianehaabs-Kortet med alle de af Professor *Finnur Jonsson* med saa stor Skarpsindighed fremsatte Identificeringer, vil man let bemærke, at Nordboerne her have givet ikke blot alle de beboede Fjorde, men ogsaa de fleste fra samme udskydende Smaafjorde og Bugter, Navne. Ifølge de af Professoren fremsatte Tydninger for Vesterbygdens Vedkommende vil det straks være paafaldende, at hele det udviklede Fjordsystem ved Godthaab kun skulde indeholde to benævnte Fjorde. Det vilde være i højeste

Grad upraktisk og lidet stemmende med Nordboernes Sædvane. At Godthaabsfjorden er Rangafjord („den krogede“), som af Finnur Jonsson angivet, er sikkert rigtigt, men lige saa sikkert mener jeg at kunne hævde, at Ameragdla er Lysefjorden eller den sydligste af „Vesterbygdens“ Fjorde¹⁾. Imellem disse to har der, efter de gamle Fjordfortegnelser, ligget fire andre Fjorde, til hvilke der, som det ses paa Kortet, er ypperlig Plads.

Vi skulle iøvrigt ikke her nærmere komme ind paa Identificeringen. Endnu skal dog bemærkes, at der i Lysefjorden, efter en gammel Angivelse, fandtes en Kirke paa Sandnæs, efter en anden en lignende paa Stensnæs. Som vi tidligere have fortalt, besøgte vi paa vore Undersøgelser netop to Steder i denne Fjord, paa hvilke det maatte formodes, at der havde været Kirke. At Sandnæs har ligget i Bunden af Fjorden ved Kilarsarfik, det eneste Sted i hele Fjorden, hvor en Gaard ligger paa et sandet Næs, er for mig ikke tvivlsomt. Ved Niakusat, der ligger lidt længere ude i Fjorden ved et lille Klippenæs, og hvor der er fundet Skeletter og en Tomt, der kan være Kirke, har da maaske Stensnæs Kirke ligget.

De to Kirker have iøvrigt næppe været benyttede samtidig. Dertil ligge de for tæt paa hinanden, men de omtales heller ikke samtidigt.

Der kan saaledes næppe være Tvivl om, at „Vesterbygden“ for Størstedelen har ligget samlet i Fjordene indenfor Godthaab, hvor der jo ogsaa nu er konstateret mellem 60 og 70 Gaarde af de 90, der nævnes for Vesterbygdens Vedkommende.

Ialt kender man Navnene paa 10 Fjorde i denne Bygd; deraf have rimeligvis de 6 (eller 7) ligget her, medens de 4 (3?) maa søges nord for Godthaabsfjorden. Paa deres Identificering skulle vi her ikke nærmere komme ind, dog skal det bemærkes, at de gamle

¹⁾ Professor *F. Jonsson* har nu sluttet sig til denne Opfattelse.

Afstandsangivelser for „Vesterbygden“ og den nord derfor liggende Del af Grønlands Vestkyst fuldt ud lade sig forlige med den her fremsatte Tydning, ja endog støtte samme.

Endnu kun nogle Bemærkninger om Beliggenheden af den Gaard i Lysefjord, paa hvilken Thorstein Eriksson døde i Aaret 1001 og hvorfra Togtet til Vinlands Kolonisation i Aaret 1003 antagelig udgik. Denne Gaard er rimeligvis identisk med den allerede nævnte ved Kilarsarfik, hvor vi udgravede 5 Nordboerskeletter, og hvor vi konstaterede en Kirke, hvilken dog først senere er bleven bygget, eftersom det i Sagaen udtrykkelig siges, at Ligene af Thorstein og hans Folk bleve førte til Østerbygden til Kirken paa Brattahlid, fordi der dengang Ingen Kirke fandtes i Vesterbygden. Skulde mine Slutninger, hvilke ville blive noget uforligere motiverede i „Meddelelser om Grønland“, vise sig rigtige, have vi i Bunden af Ameralikfjorden i Sandhed „hellig Jordbund“.

Foruden de nys nævnte Begivenheder fra Koloniens første Dage er ogsaa det store Drama: „De sidste Nordboeres Undergang i Vesterbygden“, efter Sagnet knyttet hertil, endvidere foretoges af Major Paars i 1729 herfra det første mislykkede Forsøg paa at naa Østkysten af Grønland over Indlandsisen, og endelig var det jo her, at Fridtjof Nansen og hans Ledsagere endte deres berømmelige Færd: „Paa Ski over Grønland.“

De klimatiske Forhold i Grønland have næppe forandret sig siden Nordbotiden. Paa de Steder, hvor Nordboerne dengang vare istand til at friste Livet, vilde endnu sikkert Folk kunne ernære sig ved Kvægavl, Jagt, Sælfangst og Fiskeri, om det kunde tillades dem at nedsætte sig der. De fleste Steder kunne Nybyggere atter rejse deres Boliger, Stalde m. m. paa de samme Tun, paa hvilke Nordboernes Huse engang laa, og hvor de endnu ses i Ruiner.

Gid den Tid ikke var fjærn, da kvægavlsdrivende Folk af vor Stamme atter kunde finde sig et Hjem paa Græsgangene i de smukke grønlandske Fjorde.